

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет ветеринарної медицини

Кафедра хірургії та акушерства

Освітньо-професійна програма Ветеринарна медицина
Спеціальність 211 Ветеринарна медицина
Ступінь вищої освіти магістр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри

_____ Борис КИРИЧКО
« ____ » _____ 2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

тема: «Моніторинг патології дрібних тварин в умовах ветеринарного центру
Vet Comfort»

ВИКОНАВ ЗДОБУВАЧ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Тарасюк Марина Сергіївна

Керівник кваліфікаційної роботи доктор ветеринарних наук, професор
Сергій Кулинич

Полтава – 2022 року

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет ветеринарної медицини

Кафедра хірургії та акушерства

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти магістр

на тему «Моніторинг патології дрібних тварин в умовах ветеринарного центру Vet
Comfort»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Ветеринарна медицина
спеціальності 211 Ветеринарна медицина
ступеня вищої освіти магістр
групи 1
Марина Сергіївна Тарасюк
Керівник: Сергій Кулинич
Рецензент: Терезія Локес-Крупка

Зміст

ЗАВДАННЯ НА ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	4
РЕФЕРАТ.....	6
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ.....	7
1. ВСТУП.....	8
2. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ.....	10
2.1 Хурігічна патологія у дрібних тварин.....	10
2.2 Акушерсько-гінекологічна патологія дрібних тварин.....	15
2.3 Внутрішні незаразні захворювання дрібних тварин.....	20
2.4 Висновок з огляду літератури.....	25
3. ВЛАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	26
3.1 Матеріали і методи дослідження.....	26
3.2 Характеристика ветеринарної клініки	28
3.3 Результати власних досліджень.....	29
3.3.1 Поширення.....	29
3.3.2 Етіологія.....	32
3.3.3 Клінічні ознаки.....	35
3.3.4 Лікування.....	39
3.4 Розрахунок економічної ефективності ветеринарних заходів.....	44
3.5 Обговорення результатів власних досліджень.....	45
4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ... ..	48
5. ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА.....	51
6. ВИСНОВКИ.....	53
7. ПРОПОЗИЦІЇ ВИРОБНИЦТВУ.....	54
8. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	55
9. ДОДАТКИ.....	64

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет ветеринарної медицини
Кафедра хірургії та акушерства

Освітньо-професійна програма Ветеринарна медицина
Спеціальність 211 Ветеринарна медицина
Ступінь вищої освіти магістр

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, професор

Борис КИРИЧКО

“ _____ ” _____ 2021 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Тарасюк Марини Сергіївни

1. Тема роботи: «Моніторинг патології дрібних тварин в умовах ветеринарного центру Vet Comfort»

керівник роботи доктор ветеринарних наук, професор Кулинич С.М.,
затверджені наказом ПДАУ від « ____ » « _____ » 20 ____ року № « _____ »

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи « ____ » « _____ » 2022 року

3. Вихідні дані до роботи: коти та собаки різного віку, статі та порід клінічно здорові, а також за незаразних хвороб. Дослідження: клінічні, статистичні.

4. Перелік питань, які потрібно вирішити:

Розділ 1. Проаналізувати дані спеціальної літератури та описати поширення незаразної патології у дрібних тварин. Проаналізувати етіологічні та патогенетичні аспекти розвитку незаразної патології у котів та собак. Визначити характерні клінічні прояви незаразної патології домашніх тварин та їх діагностику. Зробити висновок з огляду літератури.

Розділ 2. Розкрити питання матеріалу та методів дослідження, описати місце та умови проведення досліджень. Проаналізувати поширення незаразної патології серед котів та собак. Дослідити етіологію, клінічні прояви та способи лікування у дрібних тварин, а також їх інформативність. Встановити ефективність проведених методів терапії тварин за незаразної патології. Розрахувати економічну ефективність ветеринарних заходів. Провести обговорення результатів власних досліджень.

Розділ 3. Вивчити стан охорони праці у місці виконання кваліфікаційної роботи. Проаналізувати та описати заходи безпеки у можливих надзвичайних ситуаціях на місці виконання роботи. Провести екологічну експертизу за місцем виконання завдань роботи та описати її результати.

5. Перелік графічного матеріалу: рисунки, таблиці.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розрахунок економічної ефективності ветеринарних заходів	Олег Кручиненко, професор кафедри паразитології та ветеринарно-санітарної експертизи		
Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях	Надія Опара, доцент кафедри безпеки життєдіяльності		
Екологічна експертиза	Павло Писаренко, завідувач кафедри екології, збалансованого природокористування та захисту довкілля		

7. Дата видачі завдання « ____ » « _____ » 20__ року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір і затвердження теми роботи	вересень 2021 р.	
2	Складання і затвердження розгорнутого плану та завдання на кваліфікаційну роботу	20 вересня 2021 р.	
3	Опрацювання літературних джерел	вересень 2021 р. – листопад 2021 р.	
4	Збір, вивчення і обробка інформації, необхідної для виконання роботи	вересень 2021 р. – листопад 2021 р.	
5	Виконання теоретичного розділу роботи	жовтень 2021 р. – грудень 2021 р.	
6	Виконання аналітичних розділів роботи	жовтень 2021 р. – січень 2022 р.	
7	Виконання спеціальних розділів	листопад 2021 р. – лютий 2022 р.	
8	Оформлення тексту роботи	березень 2022 р. – квітень 2022 р.	
9	Попередній захист роботи на кафедрі	травень 2022 р.	
10	Нормо-контроль	травень 2022 р.	
11	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень і пропозицій	травень 2022 р.	
12	Захист кваліфікаційної роботи	червень 2022 р.	

Здобувач вищої освіти _____ Марина ТАРАСЮК

Керівник роботи _____ Сергій КУЛИНИЧ

РЕФЕРАТ

Дипломна робота складається з вступу, огляду літератури, власних досліджень, їх узагальнення, аналізу, висновків та пропозицій виробництву, додатків.

Обсяг дипломної роботи становить 64 сторінки машинописного тексту та додатки, і включає в себе 8 рисунків та 4 таблиці.

Тема роботи: Моніторинг патології дрібних тварин в умовах ветеринарного центру Vet Comfort.

Метою роботи було: провести аналіз поширення незаразної патології серед дрібних тварин що надходили на амбулаторний прийом, опрацювати методики планових хірургічних втручань та встановити їх ефективність.

Об'єкт досліджень: незаразні захворювання в дрібних тварин .

Методи досліджень: клінічні, статистичні.

База досліджень: ветеринарний центр Vet Comfort.

Характер дипломної роботи: експериментально-виробничий.

Область використання: служби ветеринарної медицини областей, районів, господарств; факультети ветеринарної медицини вищих та середніх навчальних закладів.

**ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ**

Вл – витрати на лікування

Тис – тисяча

ФОП – Фізична особа-підприємець

ВСТУП

В сучасних реаліях в умовах міст протягом значного періоду часу поряд з нами проживають домашні тварини. Досить часто ці тварини є улюбленцями і навіть повноправними членами родин.

З одного боку ці тварини покращують настрій або допомагають подолати самотність з іншого вони можуть бути переносниками зооантропонозних захворювань. Крім того слід враховувати, що й самі тварини досить часто хворіють.

З незаразної патології дрібних тварин найбільш поширеними є акушерсько-гінекологічні, внутрішні незаразні захворювання та хірургічні патології.

Так, на сьогодні у ветеринарній медицині дрібних домашніх тварин залишається актуальною проблема запальних захворювань репродуктивних органів у сук.

Часто запалення піхви і матки призводять до незворотних патоморфологічних змін статевих органів, що в подальшому призводить до безпліддя і передчасного вибракування племінного матеріалу.

Не менш актуальною в умовах міста у дрібних тварин є ожиріння і зайва вага у котів. Такий патологічний стан, значною мірою впливає на якість життя і спричинює розвиток інших хронічних захворювань.

Серед хірургічних захворювань досить поширеним є травматизм у дрібних домашніх тварин. В залежності від травмуючого фактора можуть виникати, як відкриті (рани), так і закриті механічні ушкодження.

Враховуючи вище зазначене перед нами були поставлені **завдання:**

1. Встановити розповсюдження, особливості клінічного прояву незаразної патології у дрібних тварин в умовах ветеринарного центру Vet Comfort

2. Опрацювати методику клінічного дослідження тварин; навчитися встановлювати діагноз на основі інтерпретації отриманих результатів щодо нозоологічних форм незаразної патології.

3. Провести лікування хворих тварин та встановити ефективність застосованих схеми лікування, а також провести економічний аналіз роботи.

2. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

2.1 Хірургічна патологія у дрібних тварин

Провівши статистичний аналіз Гарагуля Г. І., Гаркава В.В., Хряпін В.М., Шенкер Д.М. в умовах ветеринарної клініки м. Суми., дослідники встановили, що за вісім років хірургічна патологія була діагностована в 31,9% випадків захворювань тварин [1].

Згідно даних Бициева Т.Т. Значну частину серед всіх захворювань дрібних свійських тварин складають неінфекційні, серед яких найбільш розповсюдженими є хірургічні, які в умовах великого міста складають до 50 % [2].

Як зазначає Пустовіт Р. В. зі співавт. за результатами моніторингу хірургічної патології серед дрібних тварин у Київському районі м. Одеси за 2003-2005 рр. міста переважали рани (9,0%), флегмони (7,0%), суглобова патологія (6,9%), абсцеси (6,5%) та переломи (5,7%) [3].

Білий Д.Д., Ніконенко К.В., Біла Н.В в умовах ветеринарних клінік м.Дніпра встановили, що незаразна патологія діагностована у 1152 собак та 786 кішок. Серед них у собак хірургічна патологія найпоширеніша (складала 47,2%2 %), у кішок – займає друге місце (38,42 %) [4]

Згідно даних інших авторів (Катюха С.М., Магрело Н.Н., Сус Г.В., Вус У.М.) поряд з іншими патологіями у дрібних тварин. у 15 випадків з 45 були зареєстровані стоматологічні проблеми, основна частина яких представлена зубним каменем, який в особливо запущених випадках провокував розвиток пародонтозу. Дослідниками встановлено, що відкладень назубного каменю більш схильні суки і пси дрібних порід, а також коти і кішки різного віку. В той же час значно рідше дана патологія зустрічалася у собак великих порід. За даними зазначеної групи дослідників захворювання опорно-рухового апарату (ОРА) зустрічалися нечасто: всього 11 випадків, 5 з яких

припали на псів 7-11 років. Найпоширенішими причинами звернення стали: остеоартрити, остеопороз, переломи і удари різної локалізації [5].

Згідно моніторингу направлено на визначення структури хірургічної патології у дрібних тварин проведеного в м.Житомир Фасоля В.П. встановила, що з загалу хвороб у собак вона займає перше місце і становить 42,1% [6]

Авраменко Т.О. зазначає, що у 7% собак Особливо тяжкі травми можуть спричинити виникнення шоку (близько 7 % травмованих собак) [7].

Результати досліджень дрібних домашніх тварин, що надійшли в клініку ветеринарної медицини Білоцерківського національного аграрного університету і проаналізовані та систематизовані С.В. Рубленко та О.В. Єрошенко засвідчили, що хірургічна патологія в умовах міста досить поширена і становить 46,2 % серед собак та 54,4 % у котів. Основну частку хірургічних хвороб у собак становлять травми та хірургічна інфекція м'яких тканин – 22,8 %, кістково-суглобова патологія – 17,7 %, хвороби очей – 12,7 %, шкіри – 11,4 %, а також пухлини – 10,0 %. Встановлено, що у котів дану групу формують абдомінальна хірургічна патологія – 25,5 %, травми та хірургічна інфекція м'яких тканин – 16,3 %, неоплазії – 16,3, кістково-суглобова патологія – 15,0 %, та хвороби статеві системи – 13,7 % [8].

Інші дослідники проаналізувавши видову структуру хірургічної патології в умовах ветеринарної клініки «Асті», місто Київ встановили, що у 525 випадках (50,8 %) хворіли собаки, 480 випадках (46,4 %) – коти та 28 випадках (2,7 %) – гризуни. Незаразні хвороби становили 17,86 %, від загальної кількості тварин, при цьому найбільш розповсюдженою формою хірургічної патології були неоплазії, які становили 10,7 % (6,5 % у собак та 4,1 % у котів) [9].

За даними Спіциної Т.Л. зі співавт. На основі моніторингових досліджень було встановлено, що на базі ветеринарної лікарні Жовтневого та Бабушкінського районів м. Дніпро хвороби шкіри у собак різних порід, віку та статі становлять близько 35% від усіх патологій незаразного характеру [10].

Масліков С.М. разом зі Спіциною Т. Л. встановив, що хвороби очей у котів складають 7, 7% загальної та 19% хірургічної патології. Найбільше поширення мають кон'юнктивіти (35, 4%) і кератокон'юнктивіти (29, 2%) [11].

В той же Гайдар С. Ю. зі співавт. проводячи дослідження в умовах ветеринарної клініки «Olvet» встановив нозологічний профіль парадонтопатій у котів. Зокрема було встановлено, що хвороби зубів та ясен у котів зустрічаються дуже часто і залежать від віку, породи. Можуть бути як первинним так і вторинним захворюванням на тлі інфекційних хвороб. Так виникнення зубного каменю складає 42,69 %, стоматит 30,3 %, гінгівіт 12,3 %, хейліт 8,9 %, карієс 5,6 % від загальної патології у котів [12].

Поряд з цим Григор'єва А.Б. зазначає, що у собак і котів в умовах ветеринарного центру свійських та екзотичних тварин “Біосвіт” місто Дніпро реєструється стійка тенденція до збільшення пухлин в різних ділянках тіла [13].

Як зазначають Л.Т. Спіцина, М. Гаращук, Л. Корейба та ін з всієї патології у дрібних тварин в Дніпропетровській області на хірургічну припадає 41,3% [14].

Згідно даних Марєєва, І.А. Трегуб О.О., Спіциної Т.Л. та ін. хірургічна патологія посідає значне місце у загальній структурі незаразних хвороб у дрібних домашніх тварин. Автори проводили дослідження в період 2017-18 років в умовах клініки ветеринарної «Елітвет» міста Дніпро і встановили, що в структурі внутрішніх незаразних хірургічна патологія собак становить 58 % від загальної кількості досліджених тварин. Найчастіше реєструються дерматити (27,50 %), пухлини статевих органів та молочної залози (15,40 %), параанальні синусити (9,20 %) та виконувались порожнинні операції у 16,70 % тварин [15].

За даними Спіциної Т.Л досить вагому частку хірургічних хвороб займають запалення вушних раковин різної етіології (до 10 %). При цьому за статистикою гнійно-катаральні запалення зовнішнього слухового ходу становлять приблизно 50 % [16].

Хоменко К. С. Проаналізувавши серед хірургічної патології нозологічний профіль офтальмопатології собак міста Дніпропетровськ Встановив наявність тенденції до її поширення, особливо серед молодих та літніх тварин. Особлива увага при цьому звертається на значне представництво таких уражень як кон'юнктивіти, кератокон'юнктивіти та катаракти, що складають 34,8, 30,5 та 13,1% усіх хвороб ока у собак. Серед кератокон'юнктивітів більшість (65,8%) приходить на гнійно-катаральну форму хвороби [17].

Івашків Б.Б., Мисак А.Р., Хомин Н.М., Пріцак В.В проводячи дослідження в умовах м. Львів та в приміській зоні обласного центру встановили, що у структурі хірургічних хвороб собак частка неоплазій становить у середньому 12,85% (10,2–14,9% у розрізі років спостережень). Дослідники встановили, що серед онкологічних захворювань найчастіше реєстрували неоплазії молочної залози (35,1%) та пухлини шкіри (29,8%), рідше реєстрували бластоми ураження органів репродуктивної системи (13,9%), неоплазії внутрішніх органів (10,5%), новоутворення у ділянці голови та шиї (6,6%). Для неопластичних уражень кровотворної і лімфоїдної тканин (2,3%) та пухлин кісток і суглобів (1,9%) характерними були спорадичні випадки захворювання. У 20 % собак встановлено симультантне ураження пухлинами різних нозологічних форм; найчастіше траплялися новоутворення шкіри та молочної залози, рідше – шкіри і пухлини у ділянці голови та шиї [18].

За даними Гердевої А.О. у структурі хірургічної патології у собак в умовах ветеринарної клініки «Скорая ветеринарная помощь» Малиновського району м. Одеси вагоме місце займають абдомінальна хірургічна патологія – 12,72, рани – 12,05, травми – 10,20 % від загальної кількості тварин, які надійшли до клініки [19].

У структурі хірургічної патології значне місце займає травматизм, що знаходиться на рівні 50%, а згідно з даними зарубіжних авторів – 39,3 %. У

більшості випадків наслідками травм є переломи кісток, які серед хірургічної патології у собак складають близько 5,7–12,7%, серед яких частка осколкових становить від 24,9 до 60 % [20].

Волков А.А., Салаутин В.В., Благова Ю.В. зазначають, що у відсотковому співвідношенні від усіх захворювань печінки у дрібних тварин діагностуються, метастазуючі пухлини 14%, фіброз 5,5%, кісти 5%, 4%, пухлини 3,8%, інші захворювання печінки 34%. Із захворювань печінки у кішок найбільш поширені: метастазуючі пухлини (13,8%) [21].

Барановський О.В., Ковальов П.В. Ковальова Л.О. зазначають, що серед хірургічної патології значну часту в дрібних тварин займає стоматологічна. А в її структурі найбільшу частку серед хвороб, що зустрічались, займає зубний камінь – 38% від загальної кількості захворівших. Гінгівіт на другому місці по кількості випадків – 31%, і на третьому місці стоматит – 15%, від загальної кількості хворих [22].

Ярошевич В.Ю, Ковальов П.В, Ковальова Л.О, було проведено аналіз історій хвороб собак, які надходили протягом 2017–2019 років навчально-науково-виробничої клініки Поліського національного університету. За результатами було встановлено, що остеоартрит діагностувався у тварин які мали надмірну вагу. Тобто відсоток собак із даним захворюванням збільшується із підвищенням вагових категорій тварин. Зокрема, якщо пацієнти із масою тіла до 10 кг складали лише 7 %, 20 – 30 кг – вже 14 %, то більше 50 кг – 27 % від загальної кількості особин із остеоартрозом. 184 7% 11% 14% 23% 18% 27% до 10 до 20 20 - 30 30 - 40 40 - 50 більше 50 Дослідниками встановлено, що остеоартрит може вражати будь-які суглоби, але частіше він діагностується у кульшовому (35 %), ліктьовому (23 %), плечовому (19 %) та колінному (13 %) суглобах. 36% 23% 19% 13% 4% 5% кульшовий суглоб ліктьовий суглоб [23].

2.2 Акушерсько-гінекологічна патологія дрібних тварин

Гудзоватий Р.С., Кучинська І.В., Корейба Л.В. та співавт. встановлювали поширення гінекологічної патології у собак в умовах приватної клініки ветеринарної медицини міста Дніпро. Автори впродовж двох років клінічно дослідили 112 собак за різної акушерсько-гінекологічної патології. Досліджували собак з проблемною вагітністю, патологічними родами і ускладненнями в період пуерперію. За результатами їх досліджень, з ознаками хронічного ендометриту до клініки ветеринарної медицини звернулось 9 собак (8,03%); запальні процеси в присінку піхви і власне піхві спостерігали у 7 (6,25%) випадків. Частіше діагностували піометру – у 19 (16,96%) та кістозну гіперплазію ендометрію – у 5 (4,46%) собак. Усього з хворобами матки науковцями було діагностовано 40 (35,7%).

Слід зазначити, що за даними авторів симптоматична неплідність у собак була обумовлена функціональними розладами яєчників. Так, у період 2019-2020 р.р. в умовах клініки ветеринарної медицини діагностували полікістоз у 5-ти собак (4,46%) та гіпоплазію яєчників – у 2 (5%) [24].

Гудзоватий Р.С., Л.В. Корейба, Гарашук М.І встановили, що до серйозних порушень відтворної функції у тварин приводить дефіцит марганцю, міді, йоду, цинку, молібдену, заліза, селену, кобальту та інших мікроелементів [25].

Як зазначає в своїй роботі Шевченко Є.Р. поширеність акушерсько-гінекологічних хвороб собак та котів в умовах ветеринарної клініки «Фауна» м. Запоріжжя зростає з кожним роком. Так, за період з 2018-2020 років зареєстровано 15075 акушерсько-гінекологічних та андрологічних захворювань, з них у самок – 9126, у самців – 5949. Відповідно в структурі: патологій вагітності 2018 р. – 491, 2019 р. – 508, 2020 р. – 626. Патологій матки у 2018 р. – 164, 2019 р. – 203, 2020 р. – 225. Патологій молочної залози у 2018 р. – 197,

2019 р. – 241, 2020 р. – 322. Патологій родів у 2018 р. – 204, 2019 р. – 332, 2020 р. – 376. Патологій яєчників у 2018 р. – 113, 2019 р. – 155, 2020 р. – 258 [26].

Як зазначає Гудзоватий Р.С. за результатами моніторингових досліджень в умовах ветеринарної клініки фізичної особи підприємця «Лосев В.Г.» міста Дніпро» в структурі акушерсько-гінекологічних патологій найбільша частка припадала на запальні процеси у матці – 25% тварин з ознаками пригнічення, депресії і сонливості, спраги, почастишання актів 52 сечовипускання, збільшення в об'ємі стінок черева, патологічними виділеннями із петлі та відсутністю статевих циклів. Симптоматична неплідність у собак була обумовленою і функціональними розладами яєчників [27].

За даними Чупрун Л.О. за результатами проведеного аналізу комп'ютерного обліку і статистичної звітності, в період з 2001 по 2009 рік, до приватної клініки «Багіра» м. Житомира встановлено, що з 740 кішок із заразними та незаразними хворобами. Частка акушерських та гінекологічних захворювань становила 74 %, у тому числі на піометру – 19%, на ендометрит – 7%. Найбільше кішок захворіло на піометру в 2007 році, найменше – у 2002 році. Дослідниця зазначає, що захворювання піометрою реєстрували у кішок віком від 6 до 14 років (46,60 %) та від 1 до 5 років (44,67 %), а у кішок 8 – 12 місяців лише у 8,73 % від загальної кількості хворих. У 2007 році з 20-ти хворих кішок, у яких був підтверджений діагноз піометра [28].

За даними іноземних авторів акушерсько-гінекологічна патологія у самиць м'ясоїдних призводить до великих збитків, які можливо порівняти хіба що з інфекційними захворюваннями. Найбільш поширена патологія незаразної етіології – акушерська – дистоції родів, запальні процеси у матці й молочній залозі та гінекологічна – хвороби яєчників [29–31].

Згідно з дослідженнями Корейби Л.В., Ткачука І.Г., Сосонного С.В. та співавт. виникнення та розвиток акушерсько-гінекологічної патології у

вагітних самиць відбувається на фоні впливу комплексу несприятливих факторів (знижена концентрація у крові до родів рівня фосфору, глюкози, порушення метаболізму загального білка та його фракцій), що знижують захисно – адаптаційні функції організму у другу половину вагітності, що призводить до порушень у системі ендокринної регуляції [32].

За даними О. Кисиленко поширення акушерсько-гінекологічних патологій у сук в умовах приватної клініки ветеринарної медицини «Пес+кіт» м.Харків тримається на відносно стабільному рівні, близько 12% від загальної кількості прийнятих тварин, але можна прослідкувати деяке зниження даного показника. Автор зазначає, що за його даними найвища кількість випадків прийому тварин з акушерсько-гінекологічними проблемами виявляється у 2010 році.

Автор зазначене пов'язує, зі збільшенням загальної кількості прийнятих тварин, через перехід на цілодобовий режим роботи та активним рекламуванням послуг клініки. Серед інших патологій, дослідник зазначає, що доволі часто зустрічається фантомна вагітність [33].

В той же час низка патологій даної групи зустрічається не так часто. Так Серед патологій акушерського плану виворіт і випадання матки у собак зустрічається нечасто. Недуга уражає післяпологового періоду, але в рідкісних випадках може спостерігатися і у молодих тварин під час тічки внаслідок порушення гормонального статусу організму [34].

За даними Дюльгер Г.П. з хвороб репродуктивних органів сук найбільш часто реєструють ендометрит і піометру [35].

Овчарук Н.П., Кравчук О.О встановлено, що найбільш поширеною гінекологічною проблемою на базі ветеринарної клініки «Ветдопомога на Печерську» була піометра. Найбільш поширеними її клінічними симптомами були поліурія та полідипсія – 96%, а найбільш специфічними – виділення із

статевої щілини, при тому, що зовнішні статеві губи не були збільшеними та відсутні пухлини – 41% [36].

За результатами досліджень Король Ю.О. крім піометри поширеними акушерсько-гінекологічними патологіями виявилися мастити та піометра. Автором серед інших акушерсько-гінекологічних патологій діагностувалися також патологія родів, патологія вагітності, пухлини молочної залози; вагініти, виворіт піхви, фіброми рогів матки, ліпома у ділянці переддвер'я піхви, залозисто-кістозна гіперплазія ендометрію, трансмісивна венерична саркома [37].

Рижих І.В. з'ясовуючи поширеність незаразних хвороб у сук в умовах м. Новомосковськ Дніпропетровської області встановив, що хвороби статевої системи є одними із найбільш поширених, реєструючись у 28 % випадків [38].

Отримані В.В. Паращенко, Г.А. Зон, І.В. Паращенко, О.М. Чекан в умовах ветеринарної клініки дрібних тварин «Ветсервіс» м. Суми на кішках різних порід дані свідчать, що з 2010 по 2012 роки виділено 8500 хворих тварин. При цьому, у 2010 році, із загального числа хворих тварин (2804 гол) найбільш поширеними були акушерсько-гінекологічні захворювання – 50 %; менш поширеною була хірургічна та терапевтична патологія – 21,43 % та 21,43 %, відповідно. Загалом, за період із 2010 по 2012 рік дослідниками зареєстровано 4200 випадки акушерсько-гінекологічних захворювань [39].

Кацараба О.А., Сачук Р.М. Стравський Я.С. вивчити частоту поширення акушерсько-гінекологічних захворювань, в тому числі вульвовагініту у сук проводилися у пункті ветеринарної медицини ФОП Сачука Р.М. м. Рівне з 2019 по 2020 рік. Дослідниками встановлено, що вульвовагініти у сук є досить поширеною патологією [40].

З інших патологій статевих органів діагностуються новоутворення матки. Пухлини матки у тварин – досить рідкісне явище, у собак захворюваність на динний вид пухлин становить 0,3%-0,4%, у кішок до 0,29% від усіх новоутворень [41].

Калько І.В. зазначає, що умовах державної лікарні ветеринарної медицини Шевченківського та Соборного районів міста Дніпро впродовж 2018-2020 років було зафіксовано 244 пологів, серед яких патологічні становили 39,3 % випадків.

Дослідник зазначає, що в структурі породної сприйнятливості до патологічних пологів особливе місце займають суки англійського бульдогу. Мінімальна частота патологічних пологів встановлена у кокер-спанієлів (8 %), максимальна – у померанських шпиців (83,8 %), тобто в останньому випадку вона вища в 10,5 разів, що узгоджується із відсотком кесаревих розтинів, який складає 50 та 77,4 % [42].

Хохлова М.Г. встановила, що серед сук, власники яких звернулися в клініку «Зоосвіт» до захворювання сім сук з 11 з ініціативи власників отримували з різною регулярністю гормональні препарати, які призначені для придушення статевої активності та запобігання небажаних в'язок. Клінічні ознаки піометри у обстежених сук проявлялися з різною інтенсивністю. Так, підвищена температура тіла була зареєстрована лише у трьох тварин з одинадцяти (27,3%). Анорексію діагностували у 8 випадках (72,8%), полідипсію і поліурію – відповідно в 3 і 4-х випадках (27,3%, 36,4%) [43].

Вусик Д.О проводив сонографічні дослідження 31 кішки приладом ультразвукової дії «Mindray Z6 Vet», що становить 81,6%, у яких кісти яєчників були виявлені під час дослідження через бічну черевну стінку, лише у 7 тварин (18,4 %) вони візуалізувалися і через вентральну черевну стінку [44].

2.3 Внутрішні незаразні захворювання у дрібних тварин

Гарагуля Г.І., Гаркава В.В., Хряпін В.М., Шенкер Д.М. проводили дослідження в умовах приватної ветеринарної клініки, яка обслуговує один з районів м. Суми. Авторами зроблений аналіз кількості внутрішніх не заразних захворювань. Встановлено, що за вісім років внутрішні незаразні хвороби становили 35,5 % всіх випадків захворювань тварин [1].

Катюха С.М. та співавт. аналізуючи отримані результати в діагностичній лабораторії і ветеринарній клініці дослідної станції епізоотології ІВМ НААН міста Рівне становили, що до захворювань травної системи схильні тварини всіх статево вікових груп. Особливо часто зустрічається тріада (панкреатит, гепатит, холецистит), ліпідоз печінки, цироз печінки, гепатолієнальний синдром, гастроентерити і ентероколіти різної етіології. Однак частіше подібні патології реєструються кішок і котів, які страждають надмірною вагою (38 випадків), що обмежені у вигульних моціонах та з різкими коливаннями харчової цінності раціону, особливо по жиру. В органах видільної системи також виявляли серйозні відхилення від норми, що спостерігаються в процесі життєдіяльності. Найбільш поширеною патологією, зареєстрованою у котів і собак старше 2–3 років, був уролітіаз. У тварин старшої вікової групи частіше також реєстрували хронічну ниркову недостатність (ХНН), до якої схильні як коти, так і кішки [5].

Встановлено, що з всієї патології у дрібних тварин в Дніпропетровській області на терапевтичну патологію припадає. Вік захворювань котів і собак на незаразну патологію складає в більшості випадків з двох років і більше [14].

Димовський Г.П. встановив, що в умовах ветеринарних клінік м. Харків встановив, що найбільш схильні до сечокам'яної хвороби коти у віці 3-5 років, частіше спостерігається у котів (84%) і рідше у кішок (16%) 60 % тварин, які страждали уролітіазом, мали зайву вагу, значна кількість (73%) тварин, хворі

уролітіазом, отримували низькоякісний сухий корм, мали генетичну схильність [44].

Досить поширеним терапевтичним захворюванням також є полікістоз нирок у котів. Полікістоз нирок у котів є одним із найбільш яскравих та водночас маловивчених захворювань, яке реєструють у 37% особин екзотичної короткошерстної породи, 26,0% персидської, 12,0% британської короткошерстної та у 1,0% породи американський мейн-кун, рідше у котів інших порід [45].

За даними зарубіжних дослідників, полікістоз нирок у 21 % котів є причиною розвитку хронічної ниркової недостатності [46].

За сучасними даними на сечокам'яну хворобу хворіють від 1 до 13,5 % дрібних тварин. Це одне із захворювань, яке характеризується значними розбіжностями в поглядах на етіологію, тобто причини і умови виникнення між ветеринарними лікарями. За клінічними спостереженнями кішки страждають сечокам'яною хворобою в 4–5 разів частіше, ніж собаки. Встановлена залежність частоти прояву даної патології та розмірів тварин: до групи ризику входять, насамперед, представники дрібних порід собак, у яких дане захворювання діагностується в 38,4 % від всіх випадків сечокам'яної хвороби, а 16,8 мінімальна ймовірність розвитку захворювання встановлена у великих (19,4 %) і гігантських (18,1 %) собак [47].

В останні роки хвороби нирок та сечовидільних шляхів у дрібних домашніх тварин є однією з невирішених проблем сучасної ветеринарної медицини. За даними літератури, найчастіше у домашніх котів виявляються наступні захворювання: хронічний інтерстиціальний нефрит та гломерулонефрит, – 54% від загальної кількості досліджених тварин, хронічний пієлонефрит – 10%. Часто діагностують уролітіаз та нефротичний синдром,

який є однією з основних причин розвитку ниркової недостатності, ренальна неоплазія, гідронефроз та полікістоз нирок [48]

Ліпська О.Є. встановила, що частіше хворіють тварини віком більше 5 років (50%), в той час як тварини молодшого віку менш схильні до хвороб органів сечовиділення. Тварини до 3-х років складають у структурі патології менше 12 %. Зроблено висновок, що запропонована схема лікування сприяє покращенню клінічного стану хворих тварин, нормалізації морфологічних і біохімічних показників крові і сечі, а ефективність лікування склала 85,8 % [49]

Марчук М.М та співавторів провівши аналіз в умовах розплідника «Звездное счастье» Криворізького району зробили висновок, що хвороби незаразної етіології – 74 % зустрічалися частіше ніж заразної – 26 %. Під час аналізу хвороб незаразної етіології виявилось, що частіше патологія травної системи – 15,0 %, хвороби шкіри – 14,0 %, патологія органів дихання – 10,0 % та інші патології – 8,0 [50].

Локес П. І., Локес-Крупка Т. П проводили дослідження на 77 свійських котах різного віку, статі та порід із застосуванням основних лабораторних, інструментальних та морфологічних методів. У 10 тварин реєстрували гепатит, 12 – гепатодистрофію (з них 8 випадків гепатоліпідозу), 25 – холецистит; 30 тварин (без видимих ознак патології) становили контрольну групу. Ними проведено дослідження 195 собак, з яких 50 тварин були клінічно здоровими (контрольна група), у 22 собак під час клінічного обстеження діагностували гепатит, у 66 – гепатодистрофію, у 12 – цироз і в 45 – запалення жовчного міхура [51].

Гудима Т.М. за диспансеризації собак службових порід у розпліднику встановив наступні симптоми: знижену вгодованість у 27,7 % тварин, зміни волосяного покриву – 72,3, гіпертермію – 26,1, анемічність слизових оболонок рота – 13,8, їх гіперемію – 33,8, брадикардію – 7,7, тахікардію – 18,5, зміни обох

тонів серця – 7,7, тахіпное – 38,5, ураження органів травлення – 43,1, рахіт – 4,5%. Аналізом показників гемопоезу встановлено олігоцитемію у 12,3 % собак, олігохромемію – 38,5, зниження гематокритної величини – 35,4 % собак. Анемія в основному нормоцитарна і гіпохромна [52].

Жуковська А.В. Під час статистичного аналізу в умовах навчально-науково-виробничого клініко-діагностичного центру факультету ветеринарної медицини Дніпровського державного аграрно-економічного університету провела дослідження, 177 тварин (94 самця та 83 самки). При цьому у 112 тварин були виявлені ознаки дифузних уражень печінки, що склало 63,2% від усіх випадків. Із загальної структури гепатопатій собак нами були виділені наступні види: гепатити (32,2%), ліпідози (34,8%), фібрози (20,5%) та цирози (12,5%), включаючи випадки змішаних уражень (коли різні частки печінки піддаються різним ураженням, наприклад, фіброз та ліпідоз, або цироз та фіброз) [53].

Як зазначає, Обруч М.М. у практиці лікування дрібних домашніх тварин кардіореспіраторні хвороби складають значну частину випадків внутрішніх хвороб тварин. Загальна кількість хвороб серця у собак і котів в цілому складає близько 10 %, при цьому на вроджені захворювання припадає 1 випадок з 10.- У групі середніх і дрібних порід набуті захворювання серця у 75 % випадків – це ураження клапанів серця [54].

Хвороби ендокарда в собак перебігають у вигляді ендокардиту, природжених та набутих пороків серця (вади серця і судин). Набуті пороки серця в собак зустрічаються значно частіше, ніж природжені. Причому, в 11,3% собак, хворих на природжений субаортальний стеноз, був виявлений інфекційний ендокардит [55].

Колабіна Н.П. на основі аналіз звітньої документації встановила поширення гострої кардіоміопатії у собак в умовах державної лікарні

ветеринарної медицини Шевченківського та Соборного районів міста Дніпро. Зокрема нею встановлено, що відсоток серцево-судинних захворювань у собак в загальній структурі незаразної патології складає 3,8 %, дилатаційної кардіоміопатії – 2,2 %. Середній вік тварин з дилатаційною кардіоміопатією у собак складає 6 років, а серед порід найчастіше зустрічається у лабрадорів 20%, безпорідних 15%, боксерів 10%, американських кокерспанієлів 10%, мастифів 10% та німецьких вівчарок 10% [56].

Останнім часом в структурі патологій дрібних домашніх тварин все більше місце займають хвороби підшлункової залози, які характеризуються як порушенням її зовнішньо-, так і внутрішньосекреторної функцій. Це, передусім, панкреатити – гострого та хронічного перебігу [57].

Так, Полонець А.В. встановила поширення гострого та хронічного панкреатиту серед котів різного віку та породи, які протягом 2019 року надходили до клініки «Зооветцентр» м. Буча, Київської обл. Всього було досліджено 12 хворих на панкреатит котів, із них у 6-ти тварин 1,5-9 років було діагностовано гострий перебіг панкреатиту, і у 6 тварин відповідного віку – хронічний. За результатами спостережень за гострого перебігу панкреатиту встановлено середню вгодованість котів у 50 % випадків (3 гол) та нижче середньої – 50 % (3 гол). За хронічного – в усіх хворих (100 %) вгодованість була нижче за середню. Анемічність видимих слизових оболонок та кон'юнктиви було виявлено у всіх 12 хворих на панкреатит тварин (100 %). Блиском, що вказує на наявність в ньому неперетравленого жиру. Візуально виявляли залишки неперетравленого корму [58].

Белозор М.Є. в ході аналітики журналу 1-Вет в умовах ветеринарної клініки фізичної особи підприємця «Лосев В.Г.» міста Дніпро за дослідний період виявив 436 випадків гострого панкреатиту у собак. Значна (85%) частина випадків припадала на породи дрібних собак [59].

На значне поширення панкреатиту в собак в своїх дослідженнях вказує Тимошенко О.П., Бусел Ю.М. Авторами було проведено обстеження 26 собак різних порід, віку та статі, які надходили до ветеринарної клініки «Пес + Кіт» із підозрою на панкреатит [60].

2.4 Висновок з огляду літератури

З проаналізованої нами літератури можемо зробити висновок, що з незаразної патології дрібних тварин найбільш поширеними є акушерсько-гінекологічні, внутрішні незаразні захворювання та хірургічні патології.

3. ВЛАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1 Матеріали і методи дослідження

Дослідження проводилися протягом 2021-2022рр. Об'єктом дослідження були дрібні тварини, що надходили на прийом до ветеринарної клініки VetComfort. Нами були статистично встановлені всі види патології у котів і собак. Проте, особливу увагу приділяли незаразній патології.

Зі слів власника проводили збір анамнезу, враховували результати попередніх обстежень та призначень в інших ветеринарних клініках та після проведення клінічного обстеження встановлювали діагноз. При потребі призначали додаткові дослідження. На хворих тварин заводили історію хвороби. Ті тварини, які потребували хірургічного втручання, проходили передопераційну підготовку – премедикацію та за необхідності діагностичні дослідження. Почерговість проведення операцій визначали в залежності від типу операції, екстренності. Також визначали ступінь анестезіологічного ризику.

Найбільше відповідно нами були діагностовані в умовах ветеринарної клініки хірургічні, акушерсько-гінекологічні та внутрішні незаразні захворювання.

Відповідно з хірургічних нами були діагностовані та враховані в структурі: новоутворення, рани гнійні та операційні, параанальні аденіти екземи, glandулярні та фолікулярні кон'юнктивіти, кератити, грижі, переломи кісток, зовнішні отити.

Пухлиною вважали патологічний процес, представлений новоствореною тканиною, в якій зміни генетичного апарату клітин призводили до порушення регуляції їхнього росту і диференціювання [61].

Раною вважали порушення цілісності шкіри або слизових оболонок, що супроводжувалося пошкодженням шкіри та глибше розташованих тканин або органів, викликане механічним впливом [62].

Діагноз на парааденіт встановлювали в тих випадках коли виявляли запалення параанальних залоз у собак. Захворювання що супроводжувалося запаленням параанальних синусів та призводило до накопичення секрету в параанальних мішках з неможливістю для нього вийти назовні [63].

Екземою вважали мультифакторне алергічне захворювання шкіри, яке розвивалося внаслідок складного комплексу екзо- та ендогенних етіологічних та патогенетичних чинників [64].

Кон'юнктивіт встановлювали за виявлення запалення слизової оболонки ока [65]. Кератитом вважали запалення рогівки ока, що виявлялося переважно її помутнінням, виразкою, болем і почервонінням ока [66].

Діагноз пупкова грижа ставили в тих випадках коли передня черевна стінка в ділянці під пупком мала дефект [67].

Переломом вважали порушення цілосності розрив кістки, спричинений механічним впливом, що перевищує амортизаційні властивості кістки [68].

За зовнішнього отиту виявляли гостре або хронічне запалення шкіри вушної раковини та слухового ходу [68].

З акушерсько-гінекологічної патології дрібних тварин найчастіше діагностували: піометру та ендометрит.

Піометрою вважали складну полісистемну патологію яка характеризувалася накопиченням гнійного вмістимого в матці [69].

Діагноз ендометрит встановлювали у випадках запалення ендометрію без скупчення гнійного секрету в матці. [70].

Також при проведенні досліджень нами були враховані низка незаразних захворювань. Зокрема в процесі виконання поставлених завдань нами були враховані уролітіаз, панкреатит, бронхіт.

За бронхіту встановлювали частий болючий сухий кашель у собаки, жорстке дихання, хрипи [71].

Уролітіазом вважали захворювання яке характеризувалося порушеннями функціонування сечовидільної системи з утворенням в нирках сечових конкрементів («каменів» або «піску») з речовин, що входять до складу сечі [72].

За панкреатиту встановлювали запальне захворювання підшлункової залози, яке виникало під дією низки факторів і виявляється в активації ферментів у паренхімі підшлункової залози та її протоках з подальшим перетравленням тканини залози [73].

Після встановлення остаточного діагнозу проводили лікування тварин. Специфіка останнього залежала від особливостей патологічного процесу. Ефективність лікування оцінювали за динамікою загальних та локальних симптомів. Після закінчення клінічної частини проводили статистичні обрахунки.

3.2 Характеристика ветеринарної клініки

Ветеринарна клініка VetComfort розміщена за адресою Полтава, бульвар Євгенія Коновальця 4/2 Полтавська область, Україна 36023. Ветеринарна клініка розташовується в будівлі торговельного центру «Паровоз» мікрорайону Сади 2. До клініки зі своїми улюбленцями в переважній більшості звертаються мешканці районів Сади 1, Сади 2, Сади 3 та Алмазний.

Територіально клініка розташована в зручній місцевості поряд розташовується зупинка міського транспорту. На відстані 1 км знаходяться озера де мешканці мікрорайонів вигулюють собак.

Штат клініки представлений: завідуючим (Лихошвай Ю.П.), лікарем ветеринарної медицини, та менеджером на якого також покладені обов'язки складського працівника.

Приміщення клініки в своєму складі містить, клінічну залу, операційну, маніпуляційну, ординаторську, кабінет завідуючого. В клінічній залі

встановлений операційний стіл для дрібних тварин крім того є холодильник, сейф для сильнодіючих та наркотичних речовин та обладнане робоче місце для лікаря.

В операційній стіл Виноградова, монітор пацієнта, безтіньова лампа СМ-36, шафа сушильна циліндрична 2В-151, маніпуляційні столики, шафи для інструментів. В маніпуляційній проводиться огляд тварин та парантеральне введення лікарських речовин. В ординаторській знаходиться два робочі столи, мікроскоп, сейф, дві шафи. Клініка гарно освітлена, оснащена водопровідною системою із гарячою та холодною водою. Має цкентралізовану каналізацію.

В клініці є послуга за потреби. Виїзд та надання кваліфікованої допомоги лікарем ветеринарної медицини за місцем проживання клієнтів.

Клініка проводить щоденний прийом з 8.00 до 20.00. При цьому здійснюються лікувальні і профілактичні заходи у дрібних тварин.

3.3 Результати власних досліджень

3.3.1 Поширення

Аналізуючи отримані нами статистичні дані щодо поширення незаразної патології в умовах ветеринарної клініки було встановлено, що найбільш поширеними з них є хірургічна патологія, акушерсько-генікологічна та внутрішні незаразні захворювання.

Структура діагностованої незаразної патології у дрібних тварин представлена в таблиці 3.3.1.1

За результатами проведених досліджень встановлено, що відсоток хірургічної становить 53,2%. При цьому в 58,5% її діагностували в собак та в 41,5% в котів. В структурі відповідно частка хірургічної патології собак становить 31,1%, а котів 22,0%.

**Поширення незаразної патології дрібних тварин в умовах
ветеринарної клініки «VetComfort» (2021-2022рр.)**

Вид патології	Тварини	Кількість
хірургічна патологія	собаки	24
	коти	17
акушерсько-гінекологічна	собаки	12
	коти	10
внутрішні незаразні захворювання	собаки	8
	коти	6
всього	–	77

За результатами проведених досліджень встановлено, що відсоток хірургічної становить 53,2%. При цьому в 58,5% її діагностували в собак та в 41,5% в котів. В структурі відповідно частка хірургічної патології собак становить 31,1%, а котів 22,0%.

Дещо менше діагностували акушерсько-гінекологічної патології частка якої в структурі становила 28,5% відповідно в котів 13% та 15,5% в собак. При цьому в собак дана патологія діагностувалася на 20,0% частіше чим в котів.

Щодо внутрішніх незаразних захворювань можемо відмітити, що їх діагностували найменше з незаразної патології 18,1% в структурі. Відповідно 10,3% в собак 7,8% в котів.

Аналізуючи поширення хірургічної патології дрібних тварин (табл.3.3.1.2) нами було встановлено, що в собак найбільш поширеною патологією був параанальний аденіт 29,1%, відповідно в котів 5,8%. Дещо менше виявляли пухлин 20,8% в собак та 23,5% в котів, ще менше діагностували отитів 16,6% в собак та 23,5% в котів.

Також нами було в собак виявлено три пупкові грижі 12,3% в структурі патології та трохи менший відсоток ран 8,3% у котів 17,6%.

У собак також діагностовані поодинокі випадки екземи, кон'юнктивіту та переломів нарізно по 4,1%.

Слід відзначити, що у котів екземи були досить поширеними та становили 29,4% усієї патології котів.

Таблиця 3.3.1.2

Поширення хірургічної патології дрібних тварин в умовах ветеринарної клініки «VetComfort» (2021-2022рр.)

Вид патології	Тварини		Кількість (%)
	собаки (%)	коти (%)	
пухлини	5 (20,8)	4 (23,5)	9 (21,9)
рани	2 (8,3)	3 (17,6)	5 (12,1)
парааденіт	7 (29,1)	1 (5,8)	8 (19,5)
екзема	1 (4,1)	5 (29,4)	6 (14,6)
кон'юнктивіт	1 (4,1)	–	1 (2,4)
пупкова грижа	3 (12,3)	–	3 (7,3)
перелом	1 (4,1)	–	1 (2,4)
отит	4 (16,6)	4 (23,5)	8 (19,5)
всього	24 (58,5)	17 (41,5)	41 (100)

Аналізуюючи поширення акушерсько-гінекологічної патології дрібних (табл.3.3.1.3) встановили, що домінуючою патологією було гнійне запалення матки. Питомий вміст цієї патології становив 90,0-91,6% в той же час частка ентометритів у дрібних тварин коливалася від 8,4 до 10,0 відсотків.

Таблиця 3.3.1.3

Поширення акушерсько-гінекологічної патології дрібних тварин в умовах ветеринарної клініки «VetComfort» (2021-2022рр.)

Вид патології	Тварини		Кількість (%)
	собаки (%)	коти (%)	
піометра	11(91,6)	9 (90,0)	20 (90,9)
ендометрит	1 (8,4)	1 (10,0)	2 (9,1)
всього	12 (100,0)	10 (100,0)	22 (100,0)

Щодо внутрішніх незаразних захворювань то нами встановлено (табл.3.3.1.4), що у котів найбільш поширеною патологією є уролітіаз і лише в однієї тварини був діагностований бронхіт (16,6%).

У собак найбільш поширеною патологією був панкреатит (62,5%), менше діагностували бронхіт (25,0%) і ще менше уролітіаз (12,5%).

Поширення внутрішніх незаразних захворювань дрібних тварин в умовах ветеринарної клініки «VetComfort» (2021-2022рр.)

Вид патології	Тварини		Кількість (%)
	собаки (%)	коти (%)	
уролітіаз	1 (12,5)	5 (93,7)	6 (44;4)
панкреатит	5 (62,5)	–	5 (35,7)
бронхіт	2 (25,0)	1 (16,6)	3 (21,4)
всього	8 (100,0)	6 (100,0)	14 (100,0)

Таким чином за результатами проведених нами моніторингових досліджень можемо зробити висновок, що відсоток хірургічної становить 53,2%, частка акушерсько-гінекологічної патології 28,5% та найменше діагностували незаразної патології 18,1%.

3.3.2 Етіологія

З'ясовуючи причини параанального аденіту було встановлено, що в анамнезі у таких тварин у 5 (71,4%) в більшій або меншій мірі відмічали ожиріння. Останнє було зумовлене гіподинамією внаслідок тривалого перебування тварин в квартирах. Низька частота прогулянок на фоні поїдання надмірної кількості корму производила до стримування акту дефекації та накопичення секрету в параанальних залозах.

Аналізуючи дані щодо новоутворень було встановлено, що частка ураження спонтанними новоутвореннями, самок становила 75% у котів та 80,0%, самців – 20,0-25,0%. При цьому відсоток сук із пухлинами молочної залози складав 60,0% (3 тварин) кішок 50,0% .

Встановлюючи етіологічні чинники отитів у собак було встановлено, що в двох тварин 50,0% вони виникали через потрапляння в слуховий хід стороннього тіла, а саме води при купанні влітку в річці. В однієї тварини 25,0% отит виникав внаслідок відсутності систематичного правильного очищення слухового ходу та в одному випадку 25,0% виявляли кліщовий отит.

В котів в 75,0 % причинами отиту були кліщі (рис 3.1) і в одному випадку

він виникав після травм вуха внаслідок бійки.

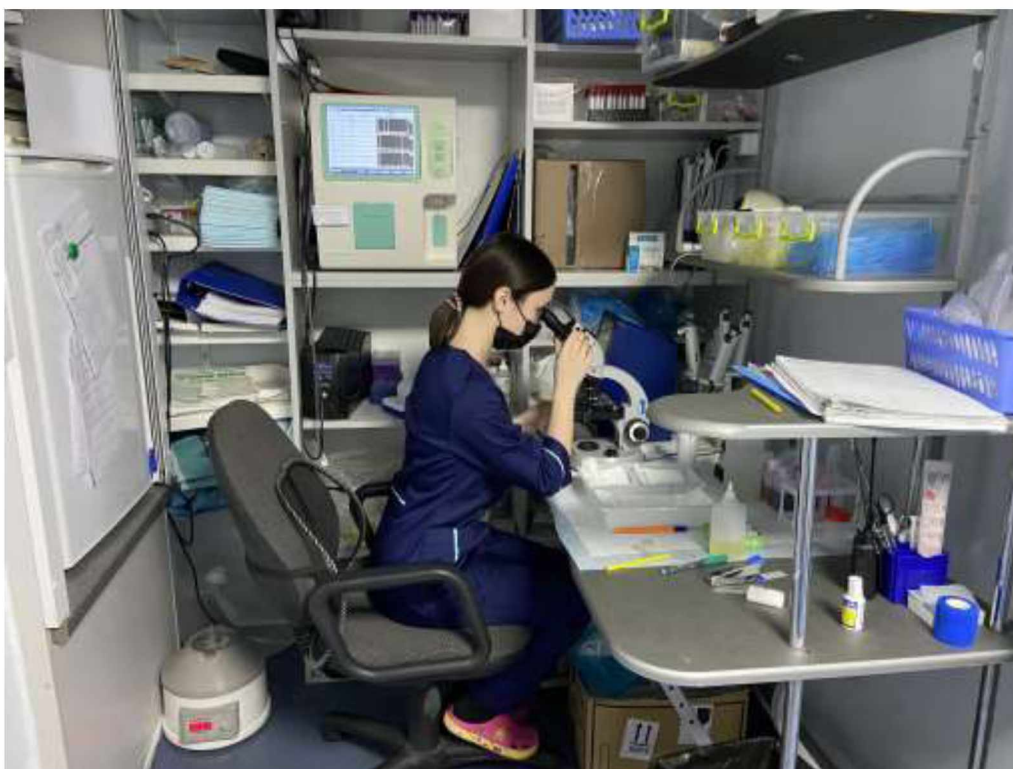

Рис 3.1 Мікроскопічні дослідження ексудату за отиту

Екзема у собаки поєднувалася з параанальним аденітом. Тому вважаємо, що ураження поверхневих шарів шкіри виникало як ускладнення параанального аденіту.

У котів достойменно причину екземи вдалося встановити лише в двох тварин за наявності бліх на поверхні. У інших чотирьох тварин причини екзематозних уражень полягали в нераціональному харчуванні.

Причинами ран у котів і собак були травми внаслідок бійок (рис 3.2). Пупкові грижі виявляли у цуценят як генетичний дефект. Причиною перелому був удар автомобілем. Травматичним чинником був також спричинений кон'юнктивіт, а саме бійкою з котом.

Рис 3.2 Кусана рана внаслідок бійки у собаки

Щодо піометри було, встановлено, що 16 (80,0%) тварин були інтактними (9 сук та 7 кішок). Інші перенесли від однієї до п'яти вагітностей. Строки від останніх родів до прояву клінічних ознак піометри коливалися від 3,5 місяців до 1 року і в середньому становили 7,7 місяців. Таким чином можемо констатувати, що захворювання реєстрували частіше у тварин, що не народжували.

Оскільки ендометрит у сук та кішок виникав після родів на фоні загального ослаблення організму. То вважаємо, що основною причиною було проникнення патогенних мікроорганізмів в статеві шляхи через відкриту шийку матки на фоні зниженої резистентності.

У собак найбільш поширеною патологією був панкреатит вважаємо що основними його етіологічними чинниками була генетична схильність та нераціональна годівля. Так, зі слів господаря в раціоні тварин у великій кількості були жири, крім того дане захворювання діагностували в схильних до нього порід зокрема у боксерів та йоркширських тер'єрів.

У котів найбільш поширеною патологією був уролітіаз. Причини його появи досить добре описані в літературних даних. Ми вважаємо що поява даної патології обумовлена нераціональним харчуванням. Бронхіти у собак та котів були обумовленні застудою.

Підсумовуючи отримані нами дані можемо констатувати, що етіологічні чинники хірургічної патології в домінуючій своїй більшості обумовлені травмами, акушерсько-гінекологічної зниженням імунобіологічної резистентності, а терапевтичні порушенням моціону та годівлі.

3.3.3 Клінічні ознаки

Аналізуючи отримані нами дані ми встановили, що симптоматика патології залежала від виду патології та гостроти патологічного процесу.

Так, паранаальний аденіт у собак нами діагностувався частіше в хронічній формі 6 тварин (85,7%%) рідше в гострій 1 тварина (14,3%). Хронічний перебіг реєстрували у тварин починаючи з чотирьох річного віку до 12 років.

Клінічна картина параанального аденіту була виражена за гострого перебігу за хронічного ж вона була виражена значно слабше (реєстрували лише окремі симптоми).

За гострого процесу відмічали: відмову від корму (повну або часткову) значне збудження тварини, вона постійно змінювали місце, гралася хвостом, намагалася вкусити зубами себе за хвіст, притискували тазову ділянку до підлоги та стін, терлася анусом об оточуючі предмети. Декілька раз на день приймали позу для акту дефекації, фекалії виділялися незначними порціями. При цьому акт дефекації був досить болючим. Тварина тримтіла і скавучала.

За пальпації залоз було встановлено їх переповнення та болючість. Проводячи компресію залоз відмічали занепокоєння тварин, вони намагалися звільнитися від фіксації, скавучали або намагалися вкусити.

Встановили також зміну кольору та консистенції секрету залоз. При компресії залоз кількість ексудату була збільшена, він був рідкий, смердючий,

мав світло-коричневе, темно-коричневе або сіре забарвлення. Ексудат був неоднорідним і містив включення у вигляді крупинок або пластівців.

Вивчаючи локалізацію пухлин шкіри, доцільно відзначити, що у собак новоутворення виникали переважно в ділянці тулуба У всіх обстежених тварин ми реєстрували первинні пухлини шкіри та її похідних. У всіх кішок ураження були поодинокими.

Клінічно новоутворення молочних залоз перебігали у вигляді множинних уражень. Спостерігали вогнищеві розростання у однієї кішки патологічні розростання тканин поширювалися в оточуючі тканини, відмічали значне збільшення в об'ємі на фоні дифузного росту. Виявляли вузлову фіброзно-кістозну мастопатію з різним ступенем проліферації епітелію та сполучної тканини та дисплазії клітинних елементів.

Клінічна картина отитів була типовою для даної патології. Тварини були збудженими, Трусили головою та періодично розчухували лапами вушну раковину. При пальпації вухо було болючим Шкіра вушних раковин за гострого перебігу хвороби була гіперемована та мала запальний набряк. Шерстний покрив всередині вушної раковини був склеєний кірочками засохшого ексудату. Локально на шкірі місцями виявляли екземи та виразки. З вуха відчувався неприємний запах. Шерстний покрив всередині вушної раковини був частково склеєний ексудатом. За хронічного перебігу який реєстрували у 25% тварин ознаки були менш вираженими.

За екзематозних процесів у дрібних тварин локально спостерігали спостерігали такі клінічні ознаки: почервоніння, яке було добре помітне на безпігментній шкірі. Червоні плями були різної форми і розмірів, не болючі. Частина їх поверхні внаслідок просочення ексудатом була мокрою.

Клінічна картина ран. Локально спостерігали істотний набряк тканин у ділянці рани, виразний біль при пальпації, гіперемію шкіри та підвищення місцевої температури. Краї та стінки ран були набряклими з невеликими вогнищами некрозу. Шкіра в ділянках патологічного вогнища втрачала

еластичність і набувала твердої консистенції. У більшості досліджених тварин зяяння рани було досить добре виражене.

Пупкові грижі виявляли у цуценят як генетичний дефект. Розмір патологічного процесу коливався від 1,5-1,9 ширина до 2,0-2,5 довжина. Крім того встановлено, що в однієї тварини (20%) було встановлено пошкодження шкіри грижового мішка.

Перелом стегнової кістки у собаки супроводжувався набором класичних симптомів: болем, запальним набряком, кульгавістю, порушенням опори розвитком гематоми. За кон'юнктивіту спостерігали почервоніння сполучної оболонки та незначний набряк та пролапс третьої повіки (рис 3.3).

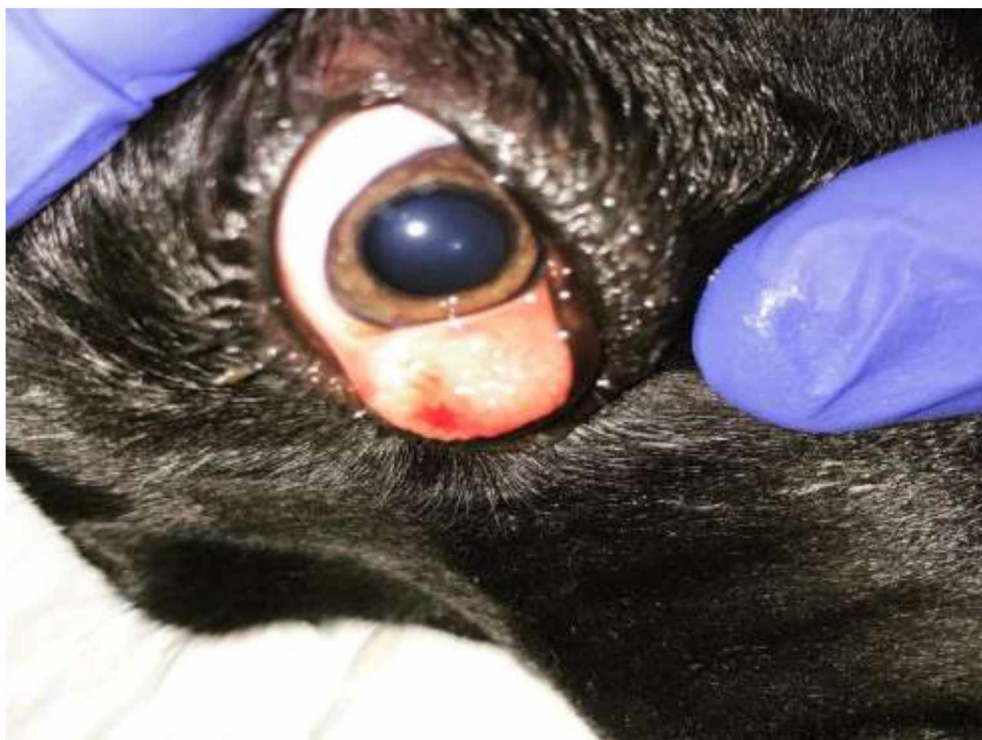

Рис. 3.3 Гландулярний кон'юнктивіт у собаки

Клінічні ознаки піометри у обстежених дрібних тварин проявлялись з різним ступенем. Так, підвищена температура тіла була зареєстрована лише у трьох тварин з одинадцяти (27,3 %) собак. Анорексію спостерігали в 8 випадках, полідипсію та поліурію – відповідно в 3 з 4-х випадків.

Витікання з піхви були встановлені в трьох кішок (у однієї гнійно-геморагічного, у двох – слизово-гнійного характеру, відповідно масивні та

незначні). Збільшення розмірів черева мало місце в дев'яти випадках, причому візуально (без пальпації) встановити це можливо було не в усіх тварин через довгу шерсть та значну вгодованість. Тому при визначенні даної ознаки приділяли увагу особистій оцінці власниками тварин стану їх улюбленців (загальній кондиції та розмірам живота).

При пальпації збільшення рогів матки було встановлено в усіх тварин, що, відповідно, і розглядалось, як основне показання до оперативного втручання.

Ознаки інтоксикації, як прояву гострого перебігу захворювання спостерігали в п'яти тварин (25,0%). Із слів господаря, цих тварин протягом 3 днів реєстрували блювання; об'єктивно було встановлене сильне пригнічення, блідість та сухість слизових оболонок, зниження еластичності шкіри.

За післяродових ендометритів відмічали виділення слизово-гнійного екsudату. Вульва та слизова піхви мали запальний набряк.

За уролітіазу у котів реєстрували порушення акту сечовипускання. Тварини часто намагалися та основна ознака – порушення сечовипускання. Кіт часто навідувався до лотка, проте сечовипускання було утрудненим або відсутнім. Тварина приймала напружену позу, видавала звуки, які вказували на болючість сечовипускання.

За гострого бронхіту в тварини виявлял частий болючий сухий кашель, а при аускультатії жорстке дихання, хрипи.

Панкреатит у собак характеризувався зміною апетиту. Останній значно знижувався. В тварин спостерігали підвищену спрагу. З інших ознак виявляли загальну слабкість тавтрату блиску шерсного покриву.

Отже, за результатами клінічних досліджень можемо зробити висновок, що симптоми діагностованих патологій залежать від виду тварини, статі та гостроти патологічного процесу проте вони відповідають виявленим патологіям.

3.3.4 Лікування

Для лікування хворих тварин із парааденітом застосовували механічне видалення вмістимого залоз шляхом їх компресії.

Тваринам ректально протягом семи діб вводили суппозиторії Бетіолу виготовленого компанією Нижфарм. Результатами проведеного лікування було встановлено, що застосований метод лікування гострого та хронічного параанального аденіту в собак забезпечували 100% одужання тварин на сьому добу. Проте слід зазначити, що за гострого перебігу вони вже були здоровими на 5-у добу то за хронічного на 7-у.

Досліджуючи динаміку симптомів в процесі терапії було встановлено, що вже через 24 години загальний стан тварин обох груп покращувався. Зокрема, у собак дослідної групи з гострим перебігом процесу відмічали часткове зменшення розміру запального набряку та при пальпації болючості преанальної ділянки. Тварини ставали спокійнішими та активно споживали корм проте акт дефекації залишався досить болючим та частково був вираженим свербіж у преанальній ділянці. При клінічному обстеженні тварин на 3-ю добу було встановлено, що застосування запропонованого лікування сприяло значному покращенню загального стану тварин. Собаки були жвавими, активно приймали корм, у них з'явився повноцінний акт дефекації. Також у тварин зменшувалася сверблячка в різних ділянках тіла.

Лікування новоутворень шкіри в собак та кішок проводили хірургічним методом широкої місцевої ексцизії препаруючи їх від оточуючих тканин за загальноприйнятою хірургічною методикою, з наступним закриттям дефекту шкіри шляхом прямого співставлення країв рани.

Основним методом лікування неоплазій молочної залози було хірургічне втручання. При виборі хірургічних меж ексцизії пухлин враховували їх розмір, спосіб кріплення до черевної стінки (до шкіри чи нищерозташованої фасції), рухливість шкіри над пухлиною, наявність виразок та стан регіонарних лімфатичних вузлів. У випадку карцином та аденокарциноми проводили одно-

або двосторонню радикальну мастектомію (рис.3.4). Дефект шкіри закривали з допомогою прямокутного чи обертального шкірного клаптя.

Рис. 3.4 Тварина після радикального видалення пухлин молочних залоз

У післяопераційний період перорально призначали Преднізолон (40 мг/м², 1 раз на день протягом 14 днів, в подальшому - 20 мг/м² через день), Циклофосфан (50 мг/м², 1 раз на день, протягом 21 дня), Циметидин (блокатор гістамінових H₂-рецепторів I покоління, в дозі 5 мг/м², кожні 6 годин, протягом 7 – 10 днів) або Супрастин (20 мг/м², двічі на день, 7 – 10 днів). Застосування комплексної схеми підвищувало ефективність лікування, зменшуючи ймовірність рецидивів на 30 % та збільшуючи термін життя тварин після операції на 20 %.

Терапію тварин із зовнішнім отитом проводили протягом 10-и днів або припиняли раніше у випадку повного клінічного одужання. Лікування

передбачало механічне очищення зовнішнього слухового ходу перед нанесенням крапель Отоспектрин Кела (Бельгія).

При застосуванні зазначеного лікування протягом одного тижня констатували в тварин зменшення ознак запалення: біль, зменшення свербіжжю, почервоніння зовнішнього слухового проходу, тварина менше трясла головою. Клінічні прояви хвороби повністю зникли на протязі 8 днів застосування вушних крапель.

Лікування пупкових гриж проводили оперативним шляхом. При проведенні оперативного втручання було встановлено, що у двох тварин (40%) незважаючи на те що грижі були вправимі відмічали наявність на верхівці грижового мішку між шкірою та грижовим мішком наявність міцної спайки з фіброзної тканини. У однієї тварини (20%) внаслідок площинного пошкодження шкіри рубцеве стягнення поширювалося більш ніж на половину поверхні патологічного процесу. Після проведення оперативного втручання було встановлено, що грижовим вмістом у 100% випадків був сальник без ознак некрозу. Оскільки дефекти загоювались за первинним натягом ми забезпечували ранам спокій і місцеве лікування передбачало лише однократне аерозольне нанесення на поверхню рани «Чемі-спрею». Крім того трьохкратно внутрішньом'язево застосовували Амоксицилін 15% LA в дозі 1мл на кг живої маси.

Тварин з екзематозними процесами лікували так: після видалення волосяного покриву пошкоджену шкіру ретельно мили водою і просушували стерильними серветками і потім використовували 3 % розчин пероксиду водню. Потім видаляли змертвілі тканини і обробляли пошкоджену шкіру аерозолями чемі-спрею. Одужання тварин спостерігали на 25-27 добу.

Лікування тварини хворої кон'юнктивіт проводили ампутуючи гіперплазовану слізозу залозу третьої повіки та в післяопераційний період інстилюючи в кон'юнктивальну порожнину препаратом Іріс НБУ «Агроветзащита» по 1 краплі 4 рази на добу протягом 10 діб. Вже з перших днів застосування цього

засобу набряк кон'юнктиви та почервоніння суттєво зменшилися. Зниження больової реакції та місцевої температури відмічено через 5 днів з початку лікування. Кон'юнктива стала блідо-рожевого кольору, зник набряк, больова реакція при пальпації повік та світлобоязнь, повністю зникли онаки на 10-у добу застосування крапель.

При лікуванні поранених тварин застосовували мазь Левомеколь. Маззю просочували стерильні марлеві серветки, якими заповнювали рану. Перев'язки здійснювали щодня до повного очищення рани від гнійно-некротичних мас. Відповідно повне очищення ран відмічали на 5-у добу, початок активної грануляції на 6-у, а епітелізації на 8-у. Повне загоєння встановили на 17-у добу.

Операційне поле перед розрізом стерелізували загальноприйнятими методами. Шерстний покрив видаляли на широкій ділянці за допомогою леза. Після обмивання шкіри і знежирення її аміаком двічі обробляли 2-5% спиртовим розчином йоду.

Доступ до місця перелому стегнової кістки здійснювали з латерального боку, найбільш вільної від великих судин та нервів. Розріз довжиною 7-10 см виконували над місцем перелому. При цьому розтинали шкіру, підшкірну пухку клітковину та поверхневу фасцію. Зупиняли кровотечу відшаровували двоголовий м'яз стегна від поверхневого сідничного м'язу та латеральної голівки чотирьохголового м'язу стегна. В рані знаходили стегнову кістку.

При переломах стегнової виконували інтрамедулярний остеосинтез. Застосовували ретроградний спосіб установки штифта. Для цього робили другий розріз довжиною 4-5 см над великим вертлюгом, котрий легко промацували через шкіру. Після цього затискали штифт у патрон електродрилі, вводили в кістково мозковий канал проксимального уламку і просвердлювали кістку до виходу штифта в розріз. Від'єднували дріль легкими ударами молотка, просували штифт в дорсальному напрямку. Потім сполучали дистальний і проксимальний уламки кістки. Для цього спочатку розтягували в декілька прийомів м'язи. При сполученні уламків надавали їм положення, яке

вони займали до зламу. При максимально повному сполученні уламків ударами молотка по штифту який виступає над вертлюгом, вводили його в кістково мозковий канал дистального уламку. М'язи, зшивали безперевним швом з кетгуту злегка при цьому стягуючи фасції й апоневрози. Перед цим припудрювали поверхню рани антисептичною присипкою. Шкіру зашивали вузлуватим швом або швом з валиками. Відновлення опорної функції кінцівки встановлювали на 30 – 45 день. Штифт видалили на 70-у добу.

Після постановки діагнозу піометра тварин в умовах клініки лікували оперативним методом з ампутацією матки. Слід відзначити, що після операції до 14-ої доби тварини одужали. В післяопераційний період застосовували 7 діб введення Амоксициліну 15% LA. Останній препарат застосовували у відповідність до настанови і для лікування післяродових ендометритів. Двохтижневого курсу 15% амоксициліну забезпечував одужання тварин.

Для лікування урологічного синдрому та сечокам'яної хвороби кішок застосовували Котервін. Препарат застосовували по 2-4 мл перорально 2 рази на день протягом 5-7 днів. Додатково парентерально вводили Но-шпу з розрахунку 0,5 мл на тварину.

За відсутності у тварини вираженого ефекту проводили у 2 (33,3%) тварин катетеризацію сечого міхура. Видаляли сечу та вводили в міхур 10 мл препарату. Препарат забезпечував відновлення акту сечовипускання на 2 добу після терапії та тривалий період ремісії.

Для лікування панкреатиту в собак проводили наступним чином. Тварин на добу переводили на голодну дієту. Для собак масою близько 20 кг крапельно вводили ізотонічний розчин 9% хлористого натрію. Три дні парентерально вводили анальгін з димедролом 2:1 (1 мл) та Но-шпу 2 мл 2раза в день 5 діб. Зникання больового синдрому відмічали на другу добу. До 7-ої доби загальний стан значно покращувався.

За бронхіту лікування проводили з використанням антибіотиків та відхаркувальних. Амоксицилін 15 1мл на 10 кг, мукалтин 1 табл три рази на добу. Термін лікування становив до одужання 10 діб.

Оцінюючи методи лікування які застосовуються в ветеринарній клініці можемо зробити висновок, що вони є досить ефективними, оскільки забезпечують в короткі терміни одужання до 80-100,0% хворих тварин.

3.4 Розрахунок економічної ефективності ветеринарних заходів

Для обрахунку економічної ефективності обралали одну з найбільш поширених патологій а саме зовнішні отити.

При порівнянні методів лікування отитів враховувались методика виконання терапевтичних втручань, ефективність лікування та швидкість видужування тварин.

Витрати ветеринарні на проведення лікування хворих на отит тварин (Вл).

$$Вл = Вв_1 + Вв_2 + Вв_n, \text{ де}$$

$Вв_1, Вв_2, Вв_n$, – ветеринарні витрати на роботу, медикаменти, антисептичні засоби, що використані для лікування хворих тварин.

На проведення лікування витрачені лікарські препарати та антисептичні засоби. Їх вартість знаходили, виходячи із собівартості даних ветеринарних засобів, в розрахунку на 1 тварину в середньому за курс лікування.

Дезінфекційні серветки. – 5 грн.;

Розчин йоду спиртовий, 5% - 10,0 грн.;

Шприці, 20 мл –5,0 грн.;

Рукавички гумові, нестерильні – 10,0 грн.;

Лезо для бритви, одне – 5,0 грн.;

Розчин новокаїну 0,5% - 18,0 грн.;

Амоксицилін – 150 грн.;

Оплата праці лікаря – 100 грн.;

Краплі Отоспектрин – 250,0грн;

Краплі Барс– 100,0грн;

Для запропонованого методу лікування ми використовували дезинфекційні серветки, розчин йоду, шприц, рукавички гумові, лезо для бритви, розчин новокаїну, амоксицилін, отоспектрин та враховували оплату праці хірурга.

$$Вл1=5+10,0+5,0+10,0+5,0+18,0+150,0+100+250=553,0\text{грн.}$$

$$\mathbf{Вл1 = 553,0\text{грн.}}$$

Для другого класичного методу використовувалися замість крапель Отоспектрин, краплі Барс

$$Вл1=5+10,0+5,0+10,0+5,0+18,0+150,0+100+100=403,0\text{грн}$$

$$\mathbf{Вл2=403,40\text{грн.}}$$

Отже, можна зробити висновок, що методи лікування отитів у дрібних тварин є досить ефективними, але ціна та складність виконання терапевтичних процедур в них різна.

Найдорожчим і найскладнішим є запропонований метод. У процесі обрахунку найпростішим та найдешевшим виявився класичний метод метод, при якому суть лікування зводилася до безпосереднього нанесення діючої речовини на поверхню зовнішнього слухового проходу. Процедура ця досить проста і може бути легко виконана безпосередньо власником тварини.

3.5 Обговорення результатів власних досліджень

Нами за результатами проведених нами моніторингових досліджень в умовах ветеринарної клініки VetComfort встановлено, що відсоток хірургічної становить 53,2%, частка акушерсько-гінекологічної патології 28,5% та найменше діагностували незаразної патології 18,1%.

Зазначене багато в чому співпадає з результатами інших дослідників. Так, Гарагуля Г.І., Гаркава В.В., Хряпін В.М., Шенкер Д.М. в приватній клініці м. Суми зареєструва майже 5000 випадків захворювання тварин різних видів. За

ветеринарною допомогою зверталися господарі котів (53,3 % випадків), собак (43,5 % випадків) та інших видів тварин (3,2 % випадків).

Згідно з їх даними внутрішні незаразні захворювання становлять 35,5% випадків, хірургічна патологія – 31,9%, інфекційні хвороби – 26,9 %, акушерська патологія – 5,7 % випадків [1].

Встановлено, що етіологічні чинники хірургічної патології в домінуючій своїй більшості обумовлені травмами, акушерсько-гінекологічної зниженням імунобіологічної резистентності, а терапевтичні порушенням моціону та годівлі.

Білий Д.Д. [та ін.] встановили, що випадкові рани обумовлювалися травмами, найбільш часто вони діагностуються у собак влітку (38,65 %), у кішок – навесні (33,90 %) віком від 2 до 4 років (відповідно 36,71 та 32,20 %) за переважного ураження кінцівок (відповідно 50,24 і 38,98 %) [4].

Спіцина Т. Л. досліджувала собак різних вікових груп та порід в умовах міста Дніпро. Нею з'ясовано, що на всі патології шкіри в умовах клініки ветеринарної медицини двох районів міста припадає 35% від всієї патології у собак. Серед уражень шкіри автор зустрічала дерматити, піодермії, екземи, грибкові та кліщові ураження [10].

Гудзоватий Р.С. в своїй роботі наводить дані, що з всієї діагностованої патології у дрібних тварин в Дніпропетровській області на акушерську патологію припадає 25,9%, хірургічну – 41,3%, терапевтичну – 21,1%, інвазійну – 9,4% інфекційну - 2,3% [24].

За результатами клінічних досліджень нами зроблено висновок, що симптоми діагностованих патологій залежать від виду тварини, статі та гостроти патологічного процесу проте вони відповідають виявленим патологіям. Як зазначають в своїй роботі Гудзоватий Р.С., Корейба Л.В., Гаращук М.І., незбалансованість раціонів за вітамінами макро- і мікроелементам призводить до акушерсько-гінекологічної і андрологічної патології у тварин [25].

Оцінюючи методи лікування які застосовуються в ветеринарній клініці ми прийшли до висновку, що в они є досить ефективними, оскільки забезпечують в короткі терміни одужання до 80-100,0% хворих тварин.

Зазначене лікування узгоджується зі сталою ветеринарною практикою лікування подібних захворювань [26, 28, 34].

4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Вивчення питань охорони праці мають важливе значення для майбутніх фахівців галузі ветеринарної медицини. У Законі України «Про ветеринарну медицину» подано наступне визначення: «Ветеринарна медицина – це діяльність, що спрямована на збереження здоров'я і продуктивності тварин, запобігання їх хворобам та на захист людей від пріонних хвороб та зоонозів». «Медицина оберігає людину, а ветеринарна медицина – людство». Охорона праці у ветмедицині має за мету оберігати лікарів – ветеринарів та інших працівників галузі від численних небезпек, нещасних випадків на виробництві, професійних захворювань, що можуть мати місце на робочих місцях ветеринарних спеціалістів [74].

Охорона праці – це наукова соціально-технічна дисципліна, яка вивчає теоретичні і практичні питання безпеки праці, попередження виробничого травматизму, професійних захворювань і отруєнь, аварійних пожеж і вибухів на виробництві [75].

Основні принципи охорони праці включають:

- принцип управління безпекою, заснованого на паспортизації об'єктів і прогнозуванні рівня травматизму на перспективу;
- принцип однозначних рішень, що передбачають вибір конкретного рішення із можливого набору існуючих;
- принцип підбору кадрів і особливо спеціалістів по охороні праці, які володіють професійними навичками і мають добру підготовку в області організації виробництва, психології, економіці, педагогіки, гігієни праці;
- принцип відповідальності, що передбачає наявність конкретної особи, відповідальної за порушення вимог охорони праці, включаючи і виконавця;

- принцип морального і матеріального стимулювання, що передбачає заохочення працівників за внесок у створенні безпечних умов праці;
- принцип заміни виконавця (при необхідності), що включає можливість повтору порушень правил і норм охорони праці.

Державна політика в області праці базується на наступних принципах:

1. Принцип пріоритету життя і здоров'я працівників по відношенню до результатів виробничої діяльності підприємства, повної відповідальності власника за створення безпечних умов праці.
2. Принцип комплексного вирішення завдань охорони праці на основі національних програм з цих питань з урахуванням інших напрямків економічної і соціальної політики, досягнення в області науки і техніки, охорони навколишнього середовища.
3. Принцип соціального захисту працівників, повного відшкодування збитку особам, що потерпіли від нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань.
4. Принцип встановлення єдиних нормативів по охороні праці, для всіх підприємств, незалежно від форм власності і видів їх діяльності.
5. Принцип здійснювати навчання населення, професійну підготовку і підвищення кваліфікації робітників з питань охорони праці.
6. Принцип координування діяльності державних органів, організацій і об'єднань громадян, що вирішують різні проблеми охорони здоров'я, гігієни та безпеки праці.
7. Принцип міжнародної співпраці, використання світового досвіду роботи по покращенню умов і підвищення безпеки праці.

В ветеринарній клініці VetComfort, на базі якої була виконана робота, діє служба по охороні праці. Умови праці на даному об'єкті

відповідають нормам. У працівників лікарні восьмигодинний робочий день. Мікроклімат відповідає основним параметрам.

Враховуючи, що при виконанні дипломної роботи мала справу з захворюваннями дрібних тварин, то в першу чергу треба дотримуватися правил безпеки та особливу увагу приділяти фіксації тварин.

Також по прибутті у ветеринарну клініку був проведений інструктаж з охорони праці.

Аналізуючи вищевикладені дані, можна зробити слідуєчі пропозиції щодо покращення умов праці ветеринарної клініки:

1. забезпечити ветеринарну клініку спеціальним обладнанням для прийому хворих тварин;
2. обладнати спеціальне приміщення для розтину трупів тварин, для попередження розповсюдження інфекції серед тварин і людей;
3. два рази на рік проводити медичний огляд працівників лікарні; проводити роз'яснювальну роботу і інструктаж з особами, що доглядають за карантинними тваринами, підозрюваних на сказ.

5. ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

Одним з основних завдань прикладної екології є створення таких методів і засобів формування та управління природними й природно-антропогенними екосистемами, які забезпечили б їх функціонування, не порушуючи динамічної рівноваги в природі та механізмів саморегуляції біосфери. Навчальна література з прикладної екології для підготовки фахівців різних спеціальностей має висвітлювати й систематизувати широке коло інженерно-прикладних питань екологізації виробництва, що формують необхідну базу сучасного спеціаліста [76].

Основними завданнями екологічної експертизи є:

- 1) визначення ступеня екологічного ризику і безпеки запланованої чи здійснюваної діяльності;
- 2) організація комплексної, науково обґрунтованої оцінки об'єктів екологічної експертизи;
- 3) встановлення відповідності об'єктів експертизи вимогам екологічного законодавства, будівельних норм і правил;
- 4) оцінка впливу діяльності об'єктів екологічної експертизи на стан навколишнього природного середовища і якість природних ресурсів;
- 5) оцінка ефективності, повноти, обґрунтованості та достатності заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;
- 6) підготовка об'єктивних, всебічно обґрунтованих висновків екологічної експертизи.

Ветеринарна клініка VetComfort є приватною структурою.

Всі основні та допоміжні приміщення відповідають вимогам ветеринарно-санітарної гігієни. Дезінфекція столів і підлоги 2% розчином хлораміну, прибирання підлоги не менше 2 разів на день являється обов'язковими заходами.

Ветеринарні препарати зберігаються згідно інструкцій або при кімнатній температурі +18 +20°C у шафках, які знаходяться в операційних. Там зберігаються також шприци та системи для крапельного введення лікарських засобів. Препарати списку А (особливо небезпечні) та сильнодіючі анальгетики зберігаються у сейфах.

Стерилізація кип'ятінням хірургічних інструментів та голок проводиться у стерилізаційній.

6. ВИСНОВКИ

1. Встановлено, що відсоток хірургічної становить 53,2%, частка акушерсько-гінекологічної патології 28,5% та найменше діагностували незаразної патології 18,1%.

2. Доведено, що етіологічні чинники хірургічної патології в домінуючій своїй більшості обумовлені травмами, акушерсько-гінекологічної зниженням імунобіологічної резистентності, а терапевтичні порушенням моціону та годівлі.

3. Симптоми діагностованих патологій залежать від виду тварини, статі та гостроти патологічного процесу проте вони відповідають виявленим патологіям.

4. Методи лікування які застосовуються в ветеринарній клініці VetComfort є досить ефективними, оскільки забезпечують в короткі терміни одужання до 80-100,0% хворих тварин.

7. ПРОПОЗИЦІЇ ВИРОБНИЦТВУ

Рекомендуємо для лікування дрібних тварин із незаразною патологією в умовах ветеринарної клініки VetComfort один раз на два місяці проводити профілактичні обстеження з метою виявлення наявних та прихованих патологій.

8. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Структура захворювань домашніх тварин в м. Суми [Електронний ресурс]. – Режим – доступа: http://visnyk.snau.edu.ua/sample/files/snau_2013_2_32_vet//JRN/24.pdf
2. Бициев Т.Т. Лечение инфицированных ран у собак комплексными методами / Т.Т. Бициев Ф.Н. Чеходариди // Известия Горского ГАУ. – 2009. – Т.46. – Ч.1. – С.54–56.
3. Пустовіт Р. В. Моніторинг хірургічної патології серед дрібних домашніх тварин ДЛВМ у Київському районі м. Одеси за 2003-2005 рр. / Р. В. Пустовіт, Ю. М. Данилейко, М. В. Рубленко // Вісник Білоцерків. Держ. Аграр. Ун-ту. – Біла Церква, 2006. – Вип. 36. – С. 132–138.
- 4 Білий Д.Д. [та ін.] Моніторинг поширеності випадкових ран у дрібних свійських тварин в умовах міста Дніпропетровськ [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://biosafety-center.com/wp-content/uploads/2015/06/1.pdf>
5. Катюха С.М. Аналіз розподілення захворювань у собак і котів за віком [Електронний ресурс]. – Режим – доступа: <http://vetbiotech.kiev.ua/volumes/JRN36/10.pdf>
6. Фасоля В.П. Вікова, нозологічна і порідна структура хвороб собак у місті Житомирі / В.П. Фасоля // Вісник Білоцерків. держ. аграр. ун-ту. – Біла Церква – 2004. – Вип. 28. – С. 256–263.
7. Авраменко Т.О. Особливості травматизму собак в умовах великого міста / Т.О. Авраменко, Л.Г. Стецюра, В.Б. Борисевич // Наук. вісник Націон. аграрн. ун-ту. – Київ. – 2001. – Вип. 38 – С. 63–67.
8. Моніторинг ветеринарної допомоги і структура хірургічної патології серед дрібних домашніх тварин в умовах міської клініки [Електронний ресурс]. – Режим – доступа: http://visnyk.snau.edu.ua/sample/files/snau_2012_1_vet_30/JRN/44.pdf

9. С. М. Кулинич, Г. О. Омельченко, Н. О. Авраменко, А. О. Боднар Аналіз хірургічної патології в умовах ветеринарної клініки «Асті», місто Київ [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/visnyk/2021/01/34.pdf>

10. Спіцина Т. Л. Розповсюдження хвороб шкіри у собак в умовах клініки ветеринарної медицини Жовтневого та Бабушкінського районів м. Дніпро / Т. Л. Спіцина, Л. В. Корейба, С. М. Іванців // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету / Житомирський НАЕУ. – 2017. – Т. 3. – № 2(63). – С. 164-167.

11. Масліков С.М. Спіцина Т.Л. Поширеність та причини виникнення кон'юнктивітів у котів. Вісник ДДАУ. – 2010.– 2. С. 104-108.

12. Гайдар С. Ю. Нозологічний профіль парадонтопатій у котів в умовах ветеринарної клініки «Olvet», ФОП Алексеєнко О.В. міста Дніпро / С.Ю. Гайдар, Т.Л. Спіцина // Актуальні проблеми підвищення якості та безпека виробництва й переробки продукції тваринництва : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 4 черв. 2021 р.) / Дніпровський ДАЕУ. – Дніпро, 2021. – С. 269-272.

13. Григор'єва А.Б. Нозологічний профіль неоплазій у собак і котів в умовах ветеринарного центру свійських та екзотичних тварин “Біосвіт” місто Дніпро / А.Б. Григор'єва, О.О. Шулешко, Т.Л. Спіцина // Актуальні питання біології тварин, ветеринарної медицини та ветеринарно-санітарної експертизи : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. викл. і студ. (Дніпро, 6-7 трав. 2021 р.) / Дніпровський ДАЕУ. – Дніпро, 2021. – С. 9-10.

14. Нозологічний профіль хвороб собак і котів в умовах Дніпропетровської області / Т. Спіцина, М. Гаращук, Л. Корейба та ін.] // Актуальні проблеми підвищення якості та безпека виробництва й переробки продукції тваринництва : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 14 лют. 2020 р.) / Дніпровський ДАЕУ. – Дніпро, 2020. – С. 352-354.

15. Моніторинг розповсюдження хірургічної патології в умовах клініки ветеринарної медицини «Елітвет» міста Дніпро / [І.А. Марєєв, О.О. Трегуб, Т.Л. Спіцина та ін.] // Винахідництво та раціоналізаторство у медицині, біології та екології : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених (Дніпро, 19-20 верес. 2018 р.) / Дніпровський ДАЕУ. – Дніпро, 2018. – С. 64-66.

16. Спіцина Т. Л. Умовно-патогенна мікрофлора, як етіологічний фактор виникнення хірургічної патології у собак / Т.Л. Спіцина, Л. В. Корейба, С. В. Жигалкін // Екологія : вчені у вирішенні проблем науки, освіти і практики : зб. тез доп. II міжнар. наук.-практ. конф. (Житомир, 25-26 берез. 2010 р.). – Житомир, 2010 – С. 31-33.

17. Хоменко К. С. Нозологічний профіль офтальмопатології собак міста Дніпропетровськ / К. С. Хоменко, С. М. Масліков // Актуальні питання біології тварин, ветеринарної медицини та ветеринарно-санітарної експертизи : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. викл. і студ. / Дніпропетровський ДАЕУ. – Дніпро, 2016. – С. 57.

18. Моніторинг поширення спонтанних неоплазій у собак в умовах м. Львів та в приміській зоні обласного центру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nvvm.btsau.edu.ua/sites/default/files/visnyky/vet/ivashkiv_2_2019.pdf

19. Гердева А.О. Структура хірургічної патології собак у Малиновському районі м. Одеси [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.osau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1923/1>

20. Використання композитних матеріалів за переломів трубчастих кісток у тварин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://biomin.com.ua/news/m>

21. Волков А.А., Салаутин В.В., Благова Ю.В. Этиологические факторы и клинико-рентгенологические признаки функциональных расстройств желудка у мелких домашних животных // Аграрный научный журнал. 2008. № 8. С. 15-17.

22. Барановський О.В., Ковальов П.В., Ковальова Л. О. Моніторинг поширення стоматологічної патології у дрібних тварин в умовах міста

Житомира [Електронний ресурс]. – Режим доступа: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u222/zbirnik_tez_konferenciyi_15-16.10.2020_poltava_0.pdf#page=19

23. Ярошевич В. Ю., Ковальов П. В., Ковальова Л. О. Моніторинг поширення остеоартриту у собак [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/1239/zbirnyk-tez-poltava-2020.pdf>

24. Гудзоватий Р.С. Поширення гінекологічної патології у собак в умовах приватної клініки ветеринарної медицини міста Дніпро / [Р.С. Гудзоватий, І.В. Кучинська, Л.В. Корейба та ін.] // Актуальні проблеми підвищення якості та безпека виробництва й переробки продукції тваринництва : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. / Дніпровський ДАЕУ. – Дніпро, 2021. – С. 283-285.

25. Гудзоватий Р.С., Корейба Л.В., Гаращук М.І., Вітаміни та макро- і мікроелементи в етіології акушерсько-гінекологічної і андрологічної патології у тварин [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream>

26. Шевченко Є.Р. Діагностика і лікування псів та котів за пухлин статевого апарату в умовах ветеринарної клініки «Фауна» міста Запоріжжя [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/>

27. Гудзоватий Р.С. Корекція статевого циклу у сук в умовах ветеринарної клініки фізичної особи підприємця «Лосев В.Г.» міста Дніпро» [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/>

28. Чупрун Л.О. Піометра кішок: етіологія, патогенез, лікування 16.00.07 – ветеринарне акушерство Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата ветеринарних наук – Суми. 2021. – 21с.

29. Concannon P. W., McCann J. P. and Temple M. (1989) Biology and endocrinology of ovulation, pregnancy and parturition in the dog. *Journal of Reproduction and Fertility*, 39 (Suppl.), 3–25.

30. Darvelid A. W. and Linde-Forsberg C. (1994) Dystocia in the bitch: a retrospective study of 182 cases. *Journal of Small Animal Practice* 35, 402–407.

31. Ekstrand C. and Linde-Forsberg C. (1994) Dystocia in the cat: a retrospective study of 155 cases. *Journal of Small Animal Practice* 35, 459–464.

32. Корейба Л.В., к. вет. н., доцент, Ткачук І.Г., к.вет.н., асистент, Сосонний С.В. Вплив гомеостазу на виникнення акушерської патології у самиць м'ясоїдних [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://www.sworld.com.ua/konfer47/63.pdf>

33. Розповсюдження та діагностика фантомної вагітності у сук в умовах приватної клініки ветеринарної медицини «Пес+кіт» м.Харків [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://www.bestreferat.ru/referat-196870.html>

34. Причини випадіння матки у собак і способи відновлення органу [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://f2000.com.ua/vypadenye-matky-u-sredneazyatskoi-ovcharky-41/>

35. Дюльгер Г. П. Пиометра у собак / Г. П. Дюльгер, Е. С. Саженева // *Ветеринария*. – 2008. – № 2. – С. 39-41.

36. Овчарук Н.П., Кравчук О.О. Діагностика та проблема лікування піометри у домашніх собак (зарубіжний та вітчизняний досвід) «*Young Scientist*» № 2 (29) february, 2016. – P.173-177.

37. Король Ю.О. Консервативно-оперативне лікування сук та кішок за піометри» [Електронний ресурс]. – Режим доступа: https://otherreferats.allbest.ru/agriculture/00787327_0.html

38. Рижих І.В. Діагностика та ефективність комплексного лікування собак за піометри в умовах зооцентру «Кіт і пес» міста Новомосковськ Дніпропетровської області [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream>

39. В.В. Паращенко, Г.А. Зон, І.В. Паращенко, О.М. Чекан. Аналіз основних показників захворюваності кішок в умовах клініки «Ветсервіс» м.Суми // *Вісник Сумського національного аграрного університету Серія «Ветеринарна медицина», вип. 2 (32).* – 2013. – С.104-106/

40. Кацараба О.А., Сачук Р.М. Стравський Я.С. Ефективність різних схем лікування вульвовагініту у сук [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/1239/materialy-konferenciyi.pdf>

41. Новоутворення матки у собак та кішок [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://balakovo-vet.ru/content/novoobrazovaniya-opuholi-matki-sobak-i-koshek>

42. Калько І.В. Порівняльна оцінка оперативних доступів за кесаревого розтину у сук в умовах державної лікарні ветеринарної медицини Шевченківського та Соборного районів міста Дніпро [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/>

43. Хохлова М.Г. Переваги і недоліки застосування гормональних контрацептивів у сук [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/other/32dec2018/28.pdf>

44. Димовських Г.П. Розповсюдження, етіологія, діагностика і терапія уролітіаза котів в місті Харків [Електронний ресурс]. – Режим доступа: https://hdzva.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/zbirnik_2019-11.pdf

45. Локес П.І. Поширеність та диференційна діагностика захворювань сечовидільної системи в котів / П.І. Локес, Н.І Дмитренко // Вісник Білоцерків. держ. аграр. ун-ту. - Вип.25, ч. 2. - Біла Церква, 2003. - С. 148-151.

46. Колмыкова О.В. Морфологические основы хронической почечной недостаточности у кошек / О.В. Колмыкова, Е.П. Копенкин // Ветеринария. 2007. - № 9. - С. 58-59.

47. Houston D.M. Canine and feline urolithiasis: examination of over 50 000 urolith submissions to the Canadian veterinary urolith centre from 1998 to 2008 / D.M. Houston, A.E. Moore // Can. Vet. J. 2009. № 50(12). P. 1263–1268.

48. Чандлер Э.А. Болезни кошек / Чандлер Э.А., Гаскелл К. Дж., Гаскелл Р.М.; пер. с англ. – М.: Аквариум ЛТД, 2002. – 696 с.

49. Ліпська О.Є. Поширення, діагностика та лікування котів за нефриту [Електронний ресурс]. – Режим доступа: https://science.btsau.edu.ua/sites/default/files/tezy/tezy_magistr_vet_21.11.19.pdf

50. Марчук М.М., Заїка Ю.Ю., Дуда Ю.В., Корейба Л.В., Поширення хвороб заразної та незаразної етіології серед собак розплідника «Звездное счастье» Криворізького району [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/123456789/1961/1/40.pdf>

51. Локес П.І., Локес-Крупка Т.П. Диференційна діагностика хвороб печінки у свійських собак і котів Вісник Полтавської державної аграрної академії–2014. –№1. –С. 58-61.

52. Жирова гепатодистрофія у собак: діагностика і лікування [Електронний ресурс]. – Режим доступа: https://btsau.edu.ua/sites/default/files/news/pdf/спец_radi/disert_gudima.pdf

53. Жуковська А.В. клініко–лабораторна та інструментальна оцінка діагностичних критеріїв розвитку і лікування хронічних дифузних гепатопатій у собак в умовах навчально-науково-виробничого клініко-діагностичного центру факультету ветеринарної медицини Дніпровського державного аграрно-економічного університету» [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/>

54. Актуальні питання для майбутнього лікаря [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://nubip.edu.ua/node/31952>

55. Хвороби ендокарда в собак [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://vetconsultplus.ru/052016/Poshyrennja-kardiomiopacij-porokiv-atrivotriyuljarnyh-klapaniv-sercja-sobak.html>

56. Колабіна Н.П. Клініко-діагностичні критерії, ефективність лікування та профілактики за гострої кардіоміопатії у собак в умовах державної лікарні ветеринарної медицини Шевченківського та Соборного районів міста Дніпро [Електронний ресурс]. Режим доступа: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/>

57. Кирк Р. Современный курс терапии Кирка / Р. Кирк, Дж. Д. Бонагура. М.: Аквариум принт, 2005. 1376 с.

58. Полонець А.В., Аналіз діагностично-лікувальних заходів за панкреатиту в котів [Електронний ресурс]. Режим доступа: https://science.btsau.edu.ua/sites/default/files/tezy/tezy_magistr_vet_21.11.19.pdf

59. Белозор М.Є. Діагностика, лікування та профілактика панкреатиту у хатніх тварин в умовах ветеринарної клініки фізичної особи підприємця «Лосев В.Г.» міста Дніпро [Електронний ресурс]. Режим доступа: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/>

60. Тимошенко О.П., Бусел Ю.М. Ефективність комплексної діагностики панкреатиту в собак, підтверджена морфологічними дослідженнями / Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2009 – № 1. – С.87-93.

61. Пухлина [Електронний ресурс]. Режим доступа: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

62. Рани та рановий процес [Електронний ресурс]. Режим доступа: <https://bagk-med.ru/personal/pdf/Posobiya/>

63. Все про запалення параанальних залоз [Електронний ресурс]. Режим доступа: <https://vetmedcomplex.com.ua/zapalennia-paraanalnykh-zaloz/>

64. Екзема – причини розвитку, принципи лікування [Електронний ресурс]. Режим доступа: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/6896-ekzema-prichini-rozvitku-printsipi-likuvannya/>

65. Кон'юнктивіт [Електронний ресурс]. Режим доступа: <https://glazgo.com.ua/uk/blog/konyunktivit/>

66. Кератит [Електронний ресурс]. Режим доступа: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

67. Пупкова грижа [Електронний ресурс]. Режим доступа: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

67. Що таке перелом? Які симптоми, причини та типи переломів? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://chm.eu/uk/faq/co-to-jest-zlamanie-jakie-sa-objawy-przyczyny-oraz-rodzaje-zlaman/>

68. Отит у собак [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://belvet.ua/ua/otit-u-sobak-simptomy-i-lechenie-v-domashnikh-usloviyakh/>

69. Пиометра у собак: причини, види, лечение [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vethelp72.ru/stati/piometra-u-sobak>

70. Ендометрит [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://lorivet.ru/endometrit-vaginit-orhit-u-sobak-i-koshek/>

71. Бронхіт у собак [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dpss-ks.gov.ua/novini/bronxit-u-sobak>

72. Сечокам'яна хвороба у кішок: лікування та профілактика [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://e-zoo.com.ua/ua/blog/zdorove-i-ukhod/mochekamennaya-bolezn-u-koshek-lechenie-i-profilaktika>

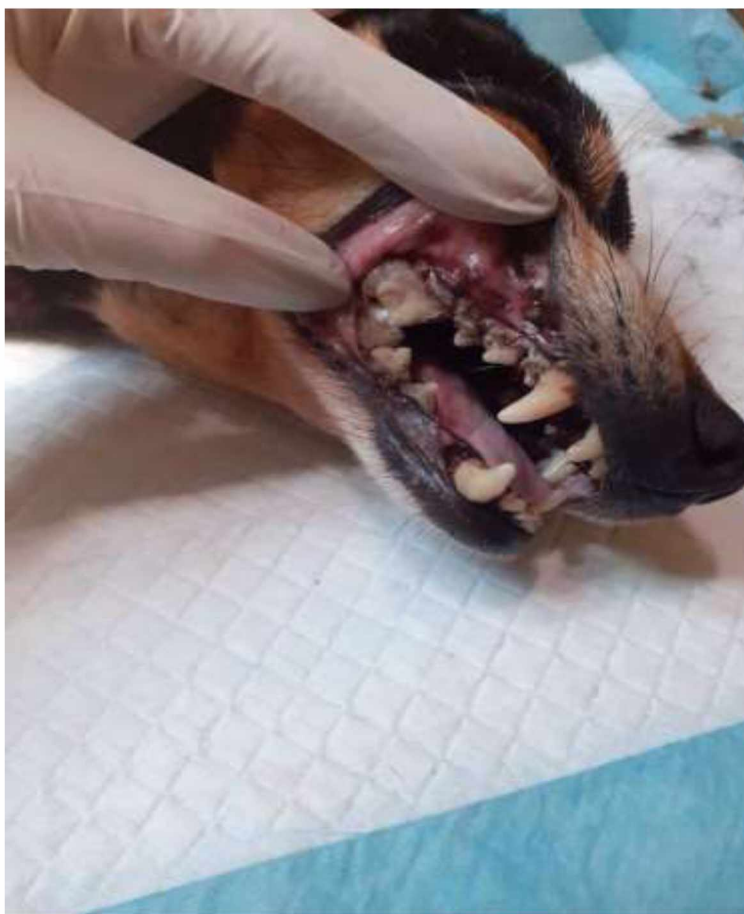
73. Панкреатит у собак [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://medvedev-k.org.ua/stati/pankreatit-u-sobak>

74. Опара Н.М, Костенко А.А. Актуальні питання охорони праці у ветеринарній медицині. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/bitstream/>

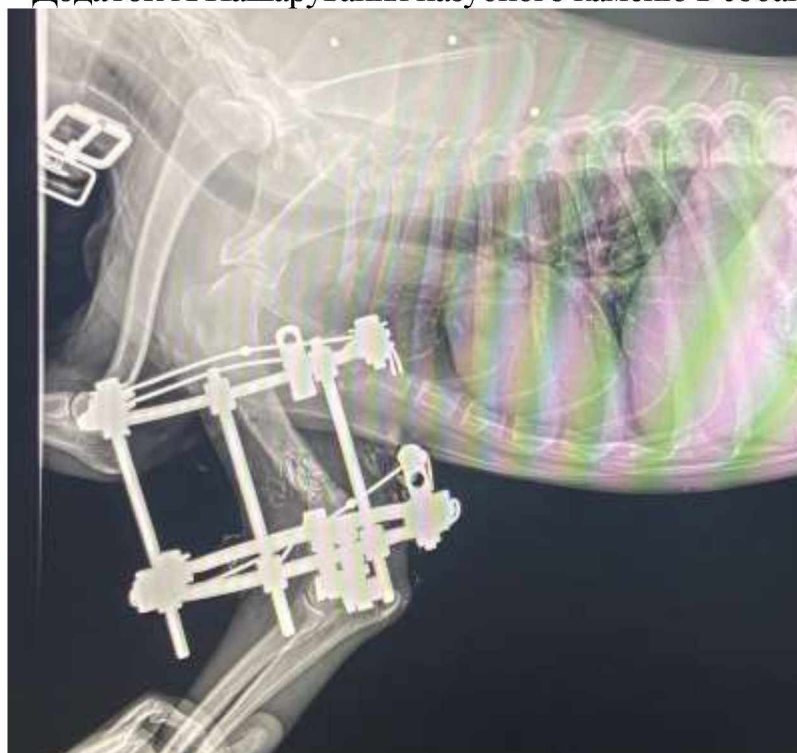
75. Охорона праці як соціально-технічна дисципліна. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://infopedia.su/8xf063.html>

76. Запольський А.К., Салюк А.І. Основи екології. – К.: Вища шк., 2001.– 358с.

9. ДОДАТКИ

Додаток А Нашарування назубного каменю в собаки

Додаток Б Фіскація зламу плечової кістки за допомогою апарату Ілізарова собаки